

הספרייה הלאומית תכנית גשר לאירופה

דיווח הערכה 2021

ד"ר חגית הכהן וולף

סיון תשפ"א מאי 2021

עמ'	
2	תקציר
5	א. מבוא
6	ב. חינוך יהודי באירופה - תמונת מצב (בהקשר הספרייה)
8	ג. אתגרים מרכזיים בעיני בעלי העניין
11	ד. היכרות עם הספרייה הלאומית ושימוש במשאביה
13	ה. משאבי הספרייה – היבטים טובים
15	ו. משאבי הספרייה – היבטים טעוני שיפור
17	ז. הכשרת אנשי חינוך ותקשורת עימם
19	ח. חינוך בלתי פורמלי ופנייה למשפחות
20	ט. רעיונות והזדמנויות

תקציר

אגף החינוך והתרבות בספרייה הלאומית מציע למוסדות חינוך פורמלי וכן לארגוני חינוך בלתי פורמלי מגוון רב של תכניות ומשאבים חינוכיים, בתחומי דעת רבים. פעילות ייחודית במסגרת זאת מתקיימת בשדה החינוך היהודי בתפוצות. בשנים האחרונות פעלה הספרייה לפיתוח תכנית "גשר לאירופה", המיועדת לבתי ספר באירופה במימון קרן רוטשילד. לקראת פיתוח נוסף ושדרוג התכנית לשנה הקרובה ביקש אגף החינוך לערוך תהליך הערכה קצר שמטרתו **לבחון את מידת המענה לציפיות של המשתתפים בתכנית עד כה, וכן לסייע באיתור צרכים לעתיד הן של המשתתפים הנוכחיים והן של משתתפים פוטנציאליים נוספים.**

תהליך ההערכה כלל איסוף נתונים בקרב מספר מעגלים של אנשי חינוך והתבסס על ראיונות עומק ושאלונים מובנים. הראיונות התקיימו עם תשעה אנשי חינוך מבתי ספר, רשתות חינוך וארגונים חינוכיים, המייצגים שלש נקודות מבט – קהילתית, ארצית ואירופאית, ומטרתם היתה לקבל תמונה כללית על השטח מתוך ניסיון והיכרות של המרואיינים, לקבל משוב על טיב המשאבים שהספרייה מציעה בהיבטים שונים ומידת התאמתם לצרכים בשטח, לבחון את מידת העניין, האפשרויות וההזדמנויות לשיתוף פעולה עם הספרייה, ולמפות צרכים של אנשי החינוך (סוגי משאבים וסוגי ליווי), לקראת פיתוח משאבים חדשים. השאלונים הופצו למספר מעגלים: משתתפים בתכנית עד כה (נציגי ארגונים); משתתפים בסדנאות ובעלי תפקידים רלבנטיים בארגונים; וגולשים באתר הספרייה. מידת ההיענות לשאלונים היתה נמוכה יחסית (ככל הנראה עקב פניות נמוכה בתקופת הקורונה) והשיבו עליהם 30 אנשים, מרביתם מתשע מדינות ברחבי אירופה ומיעוטם מצפון אמריקה וישראל. המשיבים משתייכים למגוון גדול של ארגונים, מחציתם בתחום החינוך הפורמלי (בתי ספר וארגונים העובדים עם בתי ספר), כרבע ארגוני חינוך בלתי פורמלי ומיעוטם ארגונים העוסקים בחינוך מבוגרים.

מהממצאים עולה כי **מצב החינוך היהודי באירופה** מגוון מאוד ומשתנה לפי המדינה והקהילה בעיר בה מדובר ותלוי במספר פרמטרים מרכזיים: מדיניות השלטון המרכזי לגבי בתי הספר בכלל והיהודיים בפרט; גודל האוכלוסייה היהודית במדינה וגודל הקהילה המקומית; אופי הקהילה (היסטוריה, הרכב משתנה, קשר ליהדות) ומאפייניהם של מוסדות הקהילה, ובתוכם בתי הספר. המאפיינים הייחודיים של כל קהילה ומדינה מקרינים על הציפיות מהקשר עם הספרייה ומבהירים את חיוניות ההתאמה של המענים שיפותחו בהמשך פיתוחה של תכנית אירופה לצרכים הפרטניים של הקהילות וצוותי החינוך.

האתגרים המרכזיים בתחום החינוך היהודי באירופה עימם מתמודדים המשיבים הם מחסור בחומרי למידה מקוונים ומוכנים לשימוש לתלמידים בתקופת הקורונה, העדר ידע מקצועי והכשרה מספקת של הצוות החינוכי, מחסור בכח אדם חינוכי, זמן לא מספיק להוראת תכנים וידע וכן הצורך למצוא דרכי הוראה שיהיו רלבנטיות וחוויתיות ללומדים. כמו כן נמצאו הבדלים בין העוסקים בהוראה לבין אנשי חינוך, שדירגו את עוצמת האתגרים במידה רבה יותר מאלה שאינם עוסקים בהוראה.

ניתן לסווג את האתגרים שהעלו בעלי העניין בראיונות, לחמישה סוגים עיקריים: אתגרים **זהותיים** (לא יהודים בבתי ספר יהודיים, ילדים למשפחות מעורבות, משמעות הזהות, הגדרת יהדות באופן רחב ומורכב ומציאת חיבורים אחרים וחדשים ליהדות, חינוך שיספיק לחיים שאחרי ביה"ס היהודי והצורך לשכנע את הדורות הצעירים להיות חוליה בשרשרת); אתגרים **קהילתיים** (צורך ביצירת קהילתיות ותחושת שייכות, חברות פורמלית/לא פורמלית בקהילה, תחרות על תשומת הלב של קהל היעד שיש לו אלטרנטיבות רבות לפעילות ויצירת חיבור לילדים ולצעירים שירצו לקחת חלק בעולם היהודי); אתגרים **מקצועיים-ארגוניים** (זמן מועט ללימודי יהדות בבתי הספר, תכנית לימודי יהדות שאינה מגובשת ואינה ברורה והיעד פיקוח עליה, מעמד הבעייתי של המורים בבתי הספר היהודיים והעדר הכשרה מסודרת שלהם, והיעדר קשרים מקצועיים בין מורים); אתגרים **כלכליים** (העדר תמיכה ממשלתית בלימודי יהדות) ואתגרי **הקורונה**. האתגרים השונים קיימים במינוחים משתנים במדינות השונות ולפיכך מצריכים פתרונות מותאמים.

בהתייחסות לשאלה כיצד הם מתמודדים בעבודתם החינוכית עם האתגרים השונים, ציינו המשיבים מגוון דרכים כגון: דרכי הוראה לא פורמליות (למשל הוראה חווייתית), עבודה שיתופית, יצירת פרויקטים, כלים למורים וחומר חינוכי אטרקטיבי, השתתפות במיזם EFI ותוכניות אחרות כגון צנטרופה, עבודה עם צוות חינוכי שהכשרתו פחות טובה והתאמת חומרי למידה לצרכים הספציפיים.

מידת ההיכרות של בעלי העניין עם הספרייה הלאומית אינה גבוהה. הממצאים מעלים כי כשליש מהמשיבים לשאלונים מדווחים שהם מכירים את הספרייה במידה רבה מאד, כרבע נוסף במידה מסוימת, וכשליש מדווחים שהם מכירים מעט או לא מכירים כלל.

מקורות ההתוודעות של המשיבים לאתר החינוך של הספרייה הם בעיקר הארגון בו הם עובדים (37%), המלצה מקצועית (37%), גלישה אקראית (27%), אתרי תוכן יהודיים (27%). העוסקים בהוראה שמעו על האתר במהלך חיפוש אחר נושא ספציפי (33%).

ההיכרות עם משאבי הספרייה טובה למדי. רוב המשיבים (69%) מעידים שהם מכירים את המקורות הראשוניים באתר (מפות, צילומים, וידאו, כתבי יד) ומשתמשים בהם לעיתים או באופן סדיר. כמחצית מכירים משאבי למידה (מערכי שיעורים ודפי עבודה) (55%) וכן פעילויות מוכנות להעברה לתלמידים (48%).

על פי הממצאים על **דפוסי הגלישה באתר**, הפעילות התדירה ביותר היא חיפוש אחר מקורות ראשוניים על נושאי ההוראה. פעילויות נפוצות נוספות הן חיפוש אחר חומרים על חגים ומועדים וחקירת מקורות ראשוניים חדשים.

בבחינת **מידת ההתאמה של החומרים באתר לקהלי יעד שונים** נמצא כי רוב מוחלט של המשיבים (92%) מציינים שחומרי האתר מתאימים במידה רבה לתלמידי העל יסודי (חט"ב וחט"ע). רובם סבורים שהחומרים מתאימים ללומדים מבוגרים (86%) ולחינוך בלתי פורמלי (82%). מחצית (48%) סבורים שהחומרים מתאימים לתלמידי בתי ספר יסודיים.

מידת העניין בתחומי דעת היא גבוהה בכל הנושאים המוצעים על ידי הספרייה כיום ובמיוחד בנושאים מדינת ישראל, היסטוריה יהודית וציונות. לא נמצאו הבדלים בין העוסקים בהוראה לבין אחרים. מספר משיבים הציעו נושאים נוספים כגון: גנאלוגיה, לימוד השפה העברית למבוגרים, שואה.

מידת העניין במשאבים וכלים של הספרייה גבוהה במיוחד ביחס לחומרי העשרה (סרטונים, הרצאות, פריטים חדשותיים ורקע היסטורי), כאשר העוסקים בהוראה מעוניינים בכך יותר מהאחרים (הבדל מובהק); מקורות ראשוניים ופעילויות מוכנות להעברה לתלמידים וכן מערכי שיעורים.

המורים העוסקים בהוראה מעוניינים יותר מאחרים בהנחיות בשפתם (לא באנגלית), דפי עבודה לתלמידים, חומרים למשפחות, קורס סמסטריאלי או שנתי על נושא ספציפי ועדכונים על מה שקורה במקומות אחרים בעולם בתחום החינוך.

ההיבט המועיל והמוצלח מבחינת השימוש בעבודה החינוכית בעיני בעלי העניין הוא הקשרים האישיים עם צוות הספרייה והליווי המקצועי שהוא מעניק, עבודה משותפת של הספרייה עם ארגוני חינוך אירופאיים בפיתוח ערכות ומערכי שיעור עבור בתי הספר. היבט נוסף שהוזכר בשכיחות גבוהה הוא הביקור בספרייה שחיבר את צוותי החינוך לנושאים ולמשאבים שמציעה הספרייה. היבטים טובים אחרים הם מאגר המידע של הספרייה והמקורות הראשוניים שהם ייחודיים ולא קיימים במאגרים אחרים ועצם ההנגשה של הארכיונים לציבור, הסרטונים באתר שהפכו לכלי שימושי במיוחד למורים בתקופת הקורונה, מערכי שיעורים ופוסטרים עם הסברים וחומרים שמעודדים לפעולה של התלמידים.

בעלי העניין ציינו גם **היבטים הטעונים שיפור**. ההיבט השכיח ביותר שצוין בהקשר זה הוא מחסום השפה, שאינו מאפשר למורים ולתלמידים להשתמש במשאבים העשירים המוצעים באתר. היבטים נוספים שצוינו על ידי רבים מבעלי העניין הם: צורך בהנחיות לאופן השימוש בתכנים בכיתה (מתקשר להיבט המוצלח שצוין לעיל בדבר נחיצות הליווי המקצועי של צוות הספרייה), היעדר התאמה לצורך המקומי מבחינת תכנית, טכנית או אחרת, מידת הידידותיות של האתר (מנוע חיפוש לא מספיק יעיל), התאמת התכנים לצרכי המורים ולמאפייני קהלי היעד (מבחינת מיקום גאוגרפי, רמת דתיות וחיבור ליהדות), וכן צורך ברגישות בין-תרבותית בעבודה עם הקהילות השונות.

בעלי עניין רבים התייחסו לסוגיית **ההכשרה הנדרשת למורים** בבתי הספר היהודיים בקהילות השונות באירופה. ההכשרה נחוצה מסיבות רבות: ההשכלה והידע המוגבלים שיש לרוב המורים, אי תמיכה של בתי הספר בהכשרת המורים תוך כדי עבודה, ברוב המקרים למורים לא משולם שכר ולא ניתן תגמול על שעות וימי הכשרה, היעדרה של תכנית לימודים מסודרת ומגובשת במרבית המקומות ושינויים דמוגרפיים וזהותיים העוברים על הקהילות המצריכים שינויים והתאמות שוטפים בעבודה החינוכית. בעלי העניין מבהירים שיש צורך בהכשרה מעמיקה ולא חד פעמית, עם השתתפות ושותפות פעילה של המורים, הממוקדת בהיבטים פרקטיים של הוראת התכנים בכיתה ובתכנים רלבנטיים לעולמם של התלמידים וההורים. יש חשיבות רבה ל"תרגום" החומרים הקיימים להוראה בכיתה. בנוסף, נחוצה הכשרה ב-E-learning המהווה נקודת חולשה ברבים מבתי הספר, עקב מערכות מיושנות ורתיעת מורים מטכנולוגיה. נושא ההתאמה התרבותית רלבנטי מאד להכשרת המורים בכלל ולהכשרה בפן הטכנולוגי בפרט.

כחלק מהבקשות הרבות מהספרייה להיכנס לעובי הקורה בכל מה שקשור להכשרת מורים, התייחסו בעלי העניין לשאלת **דרכי התקשורת המומלצות עם אנשי החינוך הנמצאים בשטח**. ההמלצות העיקריות הן הצמדת אנשי קשר מהספרייה למקום/קהילה הספציפית (לא משהו גנרי, אלא שיהיו אנשי צוות מהספרייה שאמונים על מדינה ספציפית וכתובת לשאלות/הכוונות), ליווי המורים באופן שוטף באמצעות ווטסאפ, לחבור לבתי ספר קהילתיים ולארגוני חינוך הנותנים ייעוץ ושירותים לאנשי חינוך במקומות שונים, להביא צוותי חינוך לביקור בספרייה ליצירת הקשר הראשוני שממש יתפתח, ושיתופי פעולה עם מוסדות ישראלים שמכשירים אנשי חינוך בתפוצות.

מדברי בעלי העניין נראה כי **בשדה החינוך הבלתי-פורמלי באירופה** מדובר בפוטנציאל מעניין לפעולה, לאור שינוי תפיסתי שקרה בשנים האחרונות והתחזק בעקבות מגפת הקורונה. אם בעבר היתה הפרדה מלאה בין ההורים והילדים מבחינת החינוך היהודי, כיום התפיסה היא לעשות תהליכים משותפים לשתי הקבוצות. השותפות של ההורים בחינוך הילדים התחזקה בימי הסגרים והלמידה מרחוק בתקופת הקורונה, ואלו פתחו הזדמנויות חדשות להמשך הפיתוח של תכניות ילדים והורים ביחד.

בעלי העניין העלו **רעיונות לפרויקטים חדשים** של שיתוף פעולה עם הספרייה הלאומית, והדגישו שכדאי להתמקד בדברים שייחודיים לספרייה ולא קיימים במקומות אחרים. בין הרעיונות שהציעו: פרויקט של "סיפור קהילתי" שנקם עם קהילה ספציפית, הסתייעות בש"ש, יצירת מסגרת כוללת לחומרים חינוכיים און ליי, שיתופי פעולה עם מוסדות תרבות מקומיים (כגון מוזיאונים), תערוכות ותחרויות בנושאים רלבנטיים, פיתוח חומרים חדשים מותאמי תרבות ומקום, הרחבה לקהלי יעד נוספים (לא רק יהודיים) ועוד.

מטרות ההערכה

אגף החינוך והתרבות בספרייה הלאומית מציע למוסדות חינוך פורמלי וכן לארגוני חינוך בלתי פורמלי מגוון רב של תכניות ומשאבים חינוכיים, בתחומי דעת רבים. פעילות ייחודית במסגרת זאת מתקיימת בשדה החינוך היהודי בתפוצות. בשנים האחרונות פעלה הספרייה לפיתוח תכנית לבתי ספר באירופה במימון קרן רוטשילד. לקראת פיתוח נוסף ושדרוג התכנית לשנה הקרובה ביקש אגף החינוך לערוך תהליך הערכה קצר שמטרתו לבחון את מידת המענה לציפיות של המשתתפים בתכנית עד כה, ולסייע באיתור צרכים לעתיד הן של המשתתפים הנוכחיים והן של משתתפים פוטנציאליים נוספים.

שיטת ההערכה

תהליך ההערכה כלל איסוף נתונים בקרב מספר מעגלים באמצעות מגוון כלים, כמפורט להלן.

1. **ראיונות עומק** עם אנשי חינוך מבתי ספר, רשתות חינוך וארגונים חינוכיים, המייצגים שלש נקודות מבט – קהילתית, ארצית ואירופאית. ברמה הקהילתית ניתן ייצוג לקהילות בברלין, פרנקפורט ובודפשט. ברמה הארצית ניתן ייצוג לנעשה בצרפת, אנגליה, גרמניה, הונגריה, גם באמצעות ארגוני חינוך (למורים, Pajes). נקודת מבט כלל - אירופאית ניתנה באמצעות נציגי הארגונים: צנטרופה, EFI, Look to learn. סה"כ 9 מרואיינים ב-8 ראיונות. מהם העוסקים בחינוך פורמלי (5), חלקם עוסקים או עסקו בעבר בחינוך בלתי פורמלי במסגרות שונות בקהילה, נציגים של ארגוני רשת בתחום החינוך היהודי באירופה (4) ונציג ארגון בתחום החינוך הבלתי פורמלי. מטרת הראיונות היתה לקבל תמונה כללית על השטח מתוך ניסיון והיכרות של המרואיינים, לקבל משוב על טיב המשאבים שהספרייה מציעה בהיבטים שונים ומידת התאמתם לצרכים בשטח, לבחון את מידת העניין, האפשרויות וההזדמנויות לשיתוף פעולה עם הספרייה, ולמפות צרכים של אנשי החינוך (סוגי משאבים וסוגי ליווי), לקראת פיתוח משאבים חדשים.
2. **שאלונים מובנים** שהופצו למספר מעגלים: משתתפים בתכנית עד כה (נציגי ארגונים); משתתפים בסדנאות ובעלי תפקידים רלבנטיים בארגונים; וגולשים באתר הספרייה. מידת ההיענות לשאלונים היתה נמוכה יחסית (ככל הנראה עקב פניות נמוכה בתקופת הקורונה). לשאלונים השיבו סה"כ 30 אנשים: 21 אנשי חינוך מתשע מדינות ברחבי אירופה, בטווח הגילים 29-66 (ממוצע 53.2): צרפת (6 משיבים, 3 מפריס, והשאר ממרסיי, שמפיין ושטרסבורג); אנגליה, שוודיה, ספרד, הולנד, איטליה, פינלנד, קוסובו ומולדובה. בנוסף השיבו לשאלונים תשעה משיבים מחוץ לאירופה: 6 משיבים מצפון אמריקה (4 מארה"ב ו-2 מקנדה) ו-3 משיבים מישראל. המשיבים משתייכים למגוון גדול של ארגונים, מחציתם בתחום החינוך הפורמלי (בתי ספר וארגונים העובדים עם בתי ספר), כרבע ארגוני חינוך בלתי פורמלי ומיעוטם ארגונים העוסקים בחינוך מבוגרים. למעלה ממחצית (60%) מהמשיבים עוסקים בהוראה, 17% בחינוך בלתי פורמלי, 20% בריכוז תכניות, 10% באדמיניסטרציה. כשליש השיבו שהם עוסקים בכמה תפקידים במקביל (ניהול, הוראה, אדמיניסטרציה).
3. **שיחות עדכון והתייעצות** עם צוות אגף החינוך בספרייה הלאומית.

מתוך המצטייר מהנתונים שנאספו, מצב החינוך היהודי באירופה מגוון מאוד ומשתנה לפי המדינה והקהילה בעיר בה מדובר ותלוי במספר פרמטרים מרכזיים: מדיניות השלטון המרכזי לגבי בתי הספר בכלל והיהודיים בפרט; גודל האוכלוסייה היהודית במדינה וגודל הקהילה המקומית; אופי הקהילה (היסטוריה, הרכב משתנה, קשר ליהדות) ומאפייניהם של מוסדות הקהילה ובתוכם בתי הספר. נשרטט כאן תמונה כללית וכלל לא ממצה מהנתונים שנאספו במסגרת עבודה זאת.

צרפת

הקהילה היהודית בצרפת מונה כ-450,000 יהודים. קהילה זאת היא הגדולה ביותר באירופה ושנייה בגודלה לקהילה הגדולה ביותר מחוץ לישראל בארה"ב. בצרפת יש כיום כ-100 בתי ספר יהודיים. 1/3 מהתלמידים הולכים לבתי ספר יהודיים, 1/3 לבתי ספר קתוליים פרטיים ו-1/3 הולכים לבתי ספר ציבוריים. ארגון "למורים" שנציגו רואיין במסגרת הערכה זאת עובד רק עם בתי ספר יהודיים (וליתר דיוק עם 30 בתי ספר, מגיל גן עד תיכון, מתוך 100).

בשנים האחרונות חלה של כ-200 תלמידים כל שנה לבתי הספר היהודיים (לאור הקמתו של ארגון המגייס תלמידים מבת"ס ציבוריים ליהודים) וחלה עלייה גם במספר בתי הספר היהודיים הן בעקבות אתגר האנטישמיות המתחזקת והן לאור העובדה שמדובר בבתי ספר פרטיים. בכל עיר גדולה בצרפת יש בית ספר יהודי, ובעיקר בפריז וסביבותיה והמרכזים הגדולים בשטרסבורג, ניס, קאן וטולוז. בסה"כ יש כ-13,000 תלמידים וכ-500 מורים לעברית ומורים ליהדות. בתי הספר היהודיים בצרפת הם דתיים בהגדרתם הבסיסית, רובם משתייכים לזרם האורתודוקסי-ליברלי, מיעוט מבתי הספר הם חרדיים ומעט מאוד פרוגרסיביים (רפורמים/קונסרבטיבים). ברמת בית הספר היסודי לומדים 5-8 שעות שבועיות לימודי יהדות ובתיכון 3-4 שעות (שאר הזמן מוקדש לבחינות הבגרות).

אנגליה

הקהילה היהודית בבריטניה מונה כ-290,000 יהודים, והיא הקהילה השנייה בגודלה באירופה (לאחר צרפת). ארגון Pajes שעימו היה לספרייה שיתוף פעולה, עובד עם 10 בתי ספר יהודיים מיסודי עד תיכון, רובם בלונדון ומקצתם בליס, בליברפול ובמנצ'סטר. בתי הספר הם דתיים בהגדרה, אבל כמחצית מהתלמידים באים ממשפחות שאינן שומרות שבת. ארגון Look to learn הפועל בבריטניה, קיים כבר 12 שנה ומספק סדנאות למורים, בניית תוכניות לימודים, סיורים בגלריות, בניית תערוכות בבתי ספר ועוד, בשלשה תחומי עיסוק עיקריים: הכשרת מורים, בניית קוריקולום וייעוץ חינוכי. הארגון משתף פעולה גם עם ארגונים אירופאים כמו EFI שמאפשרים גישה לקהילות יהודיות קטנות, כמו פינלנד, איסטנבול, רומא ועוד וכן נותן ייעוץ גם לארגונים כמו Pajes. באמצעות עבודת הארגון בשנים האחרונות, מתקיים נסיון לייצר כמה שיותר אינטגרציה בין מקצועות, למשל, מלמדים על פסח דרך סיור במומיות שבמוזיאון הבריטי, או יוצרים תוכנית לימוד סביבתית סביב ט"ו בשבט.

גרמניה

הקהילה בגרמניה ברובה היא קהילת פליטים שהגיעו אחרי השואה, ולכן אין מסורת ארוכת שנים של חינוך יהודי. רוב היהודים המתגוררים כיום בגרמניה הם לא גרמנים במקור אלא בני מהגרים. גל ההגירה הגדול שהגיע לגרמניה מבריה"מ לשעבר מונה כ-115,000 יהודים ומתוכם אחוז קטן מאוד זוכה לחינוך יהודי. רוב הקהילה היהודית לא הולכת לבתי ספר יהודיים, וגם אם כן, רובם שולחים רק בגילאי יסודי. הקהילה גם מציעה בית ספר בשעות אחה"צ עם השלמת לימודי יהדות לאלו הלומדים במוסדות הכלליים אבל מדובר בשעה וחצי בשבוע, כך שמכיתה ה' עד י"ב התלמידים נחשפים לכ-400 שעות יהדות בסה"כ. יש תוכנית לימודים שמשרד החינוך צריך לאשר אבל כל מורה חופשי ללמד מה שהוא רוצה, ואין תוכנית לימודים אחת שאליה הם מחויבים. בפרנקפורט, קהילה של כ-8,000-9,000 יהודים ובפועל בני ה-6-18 הפעילים בקהילה מסתכמים בכ-200-250 איש שניתן להגיע אליהם.

בברלין יש ביי"ס יסודי רשמי אחד השייך לקהילה היהודית בעיר (יש עוד בתי ספר יהודיים אחרים, כמו חב"ד), לכיתות א-ו, בסוף כיתה ד' חלק עוברים לגימנסיה ויש בו 350 תלמידים. בצוות יש 9 מורים לעברית/יהדות, חלקם מלמדים בכיתות גרמנית וחלקם את דוברי העברית ורכזו עברית הוא מנהל ביי"ס. קהל היעד הוא הדור השני והשלישי של מקימי הקהילה ובשנים האחרונות גם יותר ויותר

ישראלים. תוכניות לימוד ישראליות כמו "מילה טובה" ותוכנית לימוד שנכתבה לבית הספר בשם "עברית שלי".

הונגריה

הקהילה מונה כ-47,000 יהודים ומהווה מרכז חשוב לקהילות הקטנות יותר שסביבה: סרביה, סלובקיה, צ'כיה ופולין (הקשר עם אוקראינה ורומניה הוא רופף למרות הקירבה הגיאוגרפית). זאת, הן במחנות קיץ אליהם מגיעים משם והן בתכנים און ליין שהתפתחו בעקבות הקורונה ואיפשרו להגיע למספרים גדולים הרבה יותר ולתפוצה גיאוגרפית גדולה יותר.

בבית הספר היהודי בבודפשט (גן עד י"ב), רוב התלמידים יהודים (הגדרה לפי חוק השבות), כאשר בכיתות נמוכות שיעורם מגיע לכ-90%, אבל הרקע של לימודי היהדות שלהם מאוד בסיסי ואין קשר חזק למסורות או להיסטוריה יהודית. או ידע מוקדם לפני שהם מגיעים לבי"ס. באמצעות EFI מחדשים את תוכנית הלימודים ליהדות בבי"ס. צוות המורים - לכולם תואר ראשון ביהדות ואף שני ושלישי. רובם יודעים עברית היטב ולרובם יש תעודת הוראה. עם זאת, כולם בגילאי +40 ולכן מה שלמדו מבחינת פדגוגיה ומתודיקה הוא קצת מיושן ונותר מהעידן הקומוניסטי בהונגריה, שמרני מאוד באופיו ושם דגש על העברת חומר, ללא דגש על הבנה או חוויה.

ה-JCC בבודפשט, שנציגו התראיין במסגרת ההערכה, פונה בעיקר לקהל יעד ארצי של יהודים חילונים, שלא מעוניינים להתחבר ליהדות ממקום דתי ומתמקד כיום בשתי אוכלוסיות: (1) משפחות- ילדים שלא הולכים לבתי כנסת או בי"ס יהודיים אך הוריהם מחפשים תוכן יהודי. הדגש שלהם עוד לפני הקורונה היה שאנשים לא יבואו בהכרח יותר ל-JCC אלא יחגגו את היהדות בבתים שלהם. כך גם יוצר חיבור בין-דורי וזו דרך לחנך גם את ההורים והסבים; (2) Young Adults - צעירים שהיה להם עבר יהודי, אם בבי"ס או במחנה קיץ ומעוניינים בתוכן יהודי שמתחבר לערכים שלהם, כמו תיקון עולם.

הולנד, בלגיה, איטליה, שוויץ, פינלנד - במדינות אלה קיימות קהילות יהודיות קטנות המונות בין 19,000-30,000 יהודים כל אחת.

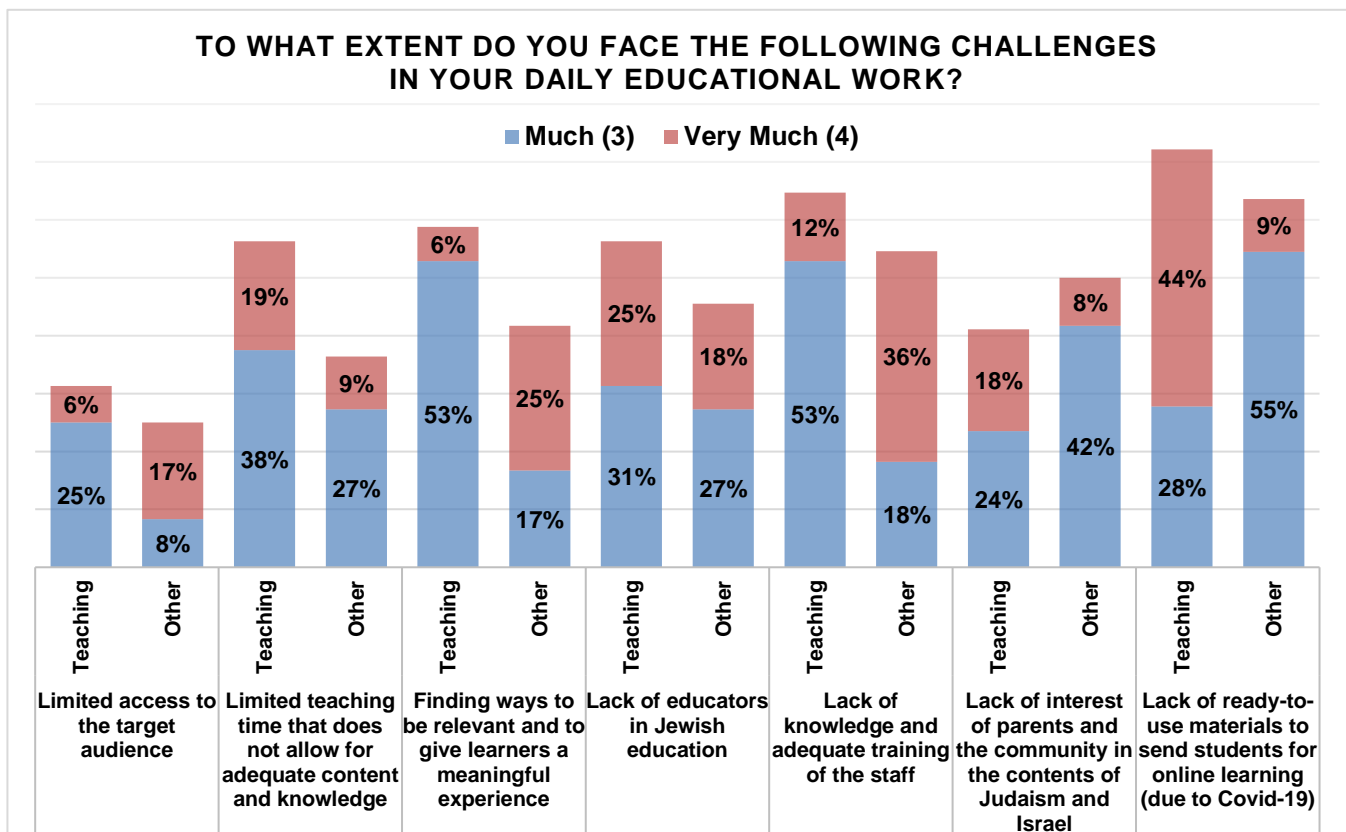
ג. אתגרים מרכזיים בעיני בעלי העניין

ממצאי השאלונים מראים כי האתגרים המשמעותיים ביותר עימם מתמודדים המשיבים הם מחסור בחומרי למידה מקוונים ומוכנים לשימוש לתלמידים בתקופת הקורונה, העדר ידע מקצועי והכשרה מספקת של הצוות החינוכי, מחסור בכח אדם חינוכי, זמן לא מספיק להוראת תכנים וידע וכן הצורך למצוא דרכי הוראה שיהיו רלבנטיות וחוייטיות ללומדים (ר' תרשים 1). כמו כן נמצאו הבדלים בין העוסקים בהוראה לבין אנשי חינוך, שדירגו את עוצמת האתגרים במידה רבה יותר מאלה שאינם עוסקים בהוראה.

בהתייחסות לשאלה כיצד הם מתמודדים בעבודתם החינוכית עם האתגרים השונים, ציינו המשיבים לשאלונים מגוון דרכים כגון: דרכי הוראה לא פורמליות (למשל הוראה חוייטית), עבודה שיתופית, יצירת פרויקטים, כלים למורים וחומר חינוכי אטרקטיבי, השתתפות במיזם EFI ותוכניות אחרות כגון צנטרופה, עבודה עם צוות חינוכי שהכשרתו פחות טובה והתאמת חומרי למידה לצרכים הספציפיים.

תרשים 1

אתגרים בעבודה החינוכית היומיומית – דרגות במידה רבה – רבה מאד

גם המרואיינים התבקשו לציין אתגרים מרכזיים בתחום החינוך היהודי באירופה בתקופה הנוכחית. סיווגנו את האתגרים שפירטו לחמישה סוגים עיקריים: זהותיים, קהילתיים, מקצועיים-ארגוניים, כלכליים ואתגרי קורונה. האתגרים השונים קיימים במינוחים משתנים במדינות השונות, ונותנים תוקף לממצאי השאלונים על האתגרים העיקריים עימם מתמודדים צוותי החינוך. להלן ציטטות מדברי בעלי העניין הנוגעים לאתגרים השונים:

אתגרים זהותיים

- בבתי ספר רבים יש שיעור גבוה של לא יהודים, וכן יש ילדים רבים שבאים ממשפחות מעורבות או חילונית ויש להתאים את לימודי היהדות והמסורת היהודית למה שרלוונטי להם.
- האתגר הגדול של העשורים האחרונים בגרמניה הוא זהותי – מה זה אומר להיות יהודי גרמני, בשנים עברו לא היה עיסוק מספיק בשאלות של זהות שרלוונטיות מאד כיום.
- קל לומר מה התוצאות הרצויות כמלמדים מתמטיקה, קשה להגדיר הצלחה בחינוך יהודי.
- האתגר הוא להגדיר יהדות לא רק כעוסקת בלמידה ודעת אלא גם בעשייה והתנהגות יהודית (צדקה, חגים) ושאלת הרלבנטיות לחיי התלמידים מאתגרת. כך למשל בהלסינקי, קהילה מאוד חילונית, החברה קדישא זה הארגון היהודי הכי חזק, כי הוא רלוונטי ונוגע למעשה שחייבים לעשות.
- האתגר הגדול בקהילות רבות הוא החיים אחרי בייס היהודי. לא תמיד יש תמיכה מההורים ובתי הספר צריכים לתת לתלמידים מספיק ידע, כלים ואורח חיים יהודי, כדי שהילדים שיגדלו יוכלו להביא את היהדות שלהם הביתה.
- פחות אנשים הולכים לבתי כנסת ובייסי יהודיים ויותר חיבורים אחרים ליהדות. אנשים כבר לא באים כי הם רוצים לגלות את השורשים היהודיים שלהם ולכן חשוב לזהות מה המוטיבציה שלהם ואיך מחברים אותם ליהדות (והתשובה יכולה להשתנות). איך מחנכים דור חדש של חילונים פרוגרסיביים עם שורשיים יהודיים שאכפת להם מערכים יהודיים? איך לדוגמה הופכים את הצדקה לערך היהודי שלהם.
- לקהילה בגרמניה אין ברמה הרוחנית בעיה תקציבית, האסטרטגיה שלהם היא שאין מצב שילד יהודי לא ישתתף בפעילות כי אין לו כסף, האתגר הוא אתגר זהותי וההבנה שצריך להשקיע בחינוך יהודי.
- הצורך לשכנע את הדורות הצעירים להיות חוליה בשרשרת (צרפת)

אתגרים קהילתיים

האתגרים הקהילתיים שפירטו בעלי העניין כוללים את הצורך ביצירת קהילתיות ותחושת שייכות, חברות פורמלית/לא פורמלית בקהילה, תחרות על תשומת הלב של קהל היעד שיש לו אלטרנטיבות רבות לפעילות ויצירת חיבור לילדים ולצעירים שירצו לקחת חלק בעולם היהודי. להלן ציטטות מדברי המוראיינים והמשיבים:

- קהילות מוצלחות זה קהילות שמביאות יחד אנשים לקדם יחד נושאים מוסכמים. יש אתגר לפצח מה יחבר אנשים יחד. היא חושבת שזו פעולה משותפת ומטרה משותפת ולא רק רעיון. הקורונה לימדה אותם שקהילתיות היא חשובה (לכן אנשים מכינים לחם מחמצת או מאמצים כלב כדי להתחבר לקהילות החדשות של "בעלי הכלבים" או "האופים").
- בגרמניה צריך לשלם כדי להיות חבר קהילה ולרובם אין אינטרס לעשות את זה (כדי להיקבר בבית הקברות היהודי אפשר לשלם רטרואקטיבית ממש לפני הקבורה). יהודים מבריה"מ היגרו לגרמניה (לא רצו להגיע לישראל) בגלל ההטבות שקיבלו וללא עניין מיוחד בחינוך יהודי.
- בהונגריה יש תחרות גדולה מאוד על תכנים למשפחות, לאו דווקא תוכן יהודי, והם צריכים להיות מאוד רלוונטיים כדי לזכות בתשומת לב של המשפחות.
- הקהילה שלנו מפוזרת ברחבי העיר ואין מיקוד גיאוגרפי, יש מיקרו קהילות שאנחנו צריכים למצוא ולעשות להן reaching out וזה מאתגר.
- בנוגע לצעירים- שיבינו למה פעילות יהודית "עוזרת להם" ולמה זה טוב, כדי שירצו להצטרף.
- האתגר הגדול בחינוך בלתי פורמלי הוא יצירת החיבור לילדים, שהם בכלל ירצו להיות חלק מזה, שיהיו סקרנים לגבי יהדות לא במובן הדתי שלה, וקודם כל שיבואו, הם כבר ידעו לתת להם את התוכן. יש תחרות קשה (עם ציונים לבחינות הגמר נגיד) וקשה להביא ילדים לפעילויות או מחנות קיץ.

אתגרים מקצועיים-ארגוניים

בעלי העניין פירטו סוגים שונים של אתגרים מקצועיים וארגוניים עימם הם מתמודדים. בראש ובראשונה זמן מועט ללימודי יהדות בבתי הספר, תכנית לימודי יהדות שאינה מגובשת ואינה ברורה והיעד פיקוח עליה, מעמדם הבעייתי של המורים בבתי הספר היהודיים והעדר הכשרה מסודרת שלהם, והיעדר קשרים מקצועיים בין מורים. בנוסף, ארגונים העובדים עם ארצות שונות מתמודדים עם אתגר ההתאמה של החומרים לכל ארץ בנפרד, שכן הקוריקולום והגילים של קהל היעד שונים בכל מקום. להלן ציטטות מדבריהם:

- יש זמן מועט ללימודי יהדות. כך למשל בגרמניה מוקדשת שעה וחצי בשבוע לאלו שבחרים במסלול היותר פורמלי (אבל לא בבייסי יהודי) מצריך לצמצם למינימום את הנושאים הנלמדים.

- באנגליה הקוריקולום עמוס, יש לביי"ס בין שעה ביום ל- 3 שעות בשבוע להקדיש ללימודי יהדות. בנוסף, התלמידים לא מקבלים על לימודי היהדות קרדיט אקדמי, ולא מתייחסים אליהם ברצינות. עומס בלימודים בסוף התיכון ממקד אותם במקצועות שייכנסו לתעודה שלהם.
- בהונגריה יש הגבלה במספר שיעורי היהדות מטעם הממשלה וכל מה שרוצים בנוסף, זה על חשבון זמן של ביי"ס והתלמידים. לדוג, לכיתות ה' יש שעה בשבוע, אם מעוניינים שיהיה יותר תוכן, הילדים יצטרכו להישאר מעבר לשעות הלימודים לשם כך. יש שכבות עם יותר שעות, ועיקר האתגר שם הוא שהלמידה תהיה רלוונטית ומעניינת כדי שתהיה מוטיבציה מצד התלמידים. בתיכון זה קשה יותר, כי ברגע שיש להם כבר כיוון של מקצוע שהם מכוונים אליו, קשה לשכנע אותם להשקיע בנושאים אחרים.
- במדינות קטנות (כגון קרואטיה, סרביה) יש שעתיים בשנה ללימוד היסטוריה יהודית, והם צריכים להחליט מה הכי חשוב להביא לתלמידים, להיות מאוד ממוקדים עם החומרים.
- במדינות קטנות (כגון קרואטיה, סרביה) יש שעתיים בשנה ללימוד היסטוריה יהודית, ולפעמים למורים יש כבר חומרים שהם רוצים להביא וצריך לשכנע אותם למה כדאי להם להשתמש בחומרים של צנטרופה.
- אין די קשרים מקצועיים בין מורים לעברית/ יהדות/ ישראל בבתי ספר שונים (גם אם יש קשרים חברתיים).
- האתגר בצרפת עכשיו הוא לבנות קהילה של המורים ליהדות בצרפת. שיהיו מודעים שיש עולם רחב יותר מבית הספר שלהם ושחומר ממקומות אחרים הוא לא איום אלא גם הזדמנות ללמידה ולא מאיים על התרבות הצרפתית- יהודית.

- אין תכנית לימודים מגובשת או אחידה בבתי הספר היהודיים. כך למשל בגרמניה כל מחוז מקבל החלטות עצמאיות בתחום החינוך כולל לוח השנה של מוסדות החינוך. את ביי"ס היהודיים מאחד לוח השנה היהודי והעברי, ולכן יש קשר מסוים, אבל אין משהו להתגבש ולהתאחד סביבו.
- חוסר האטרקטיביות של המדיה המסורתית ("חסר חיים") והיעדר מדיה דיגיטלית המתאימה לדור הצעיר (צרפת)
- בהונגריה יש אפשרות להשפיע על תוכנית הלימודים ביהדות גם דרך מקצועות אחרים ולייצר אינטגרציה בין מקצועות אבל זה תלוי ברצון הטוב של המורים האחרים לחבר תוכן יהודי לשיעורים אחרים. בבתי ספר של קרן לאודר שהם חצי פרטיים יש לכך משאבים שאין לבתי ספר אחרים.
- אין פיקוח על לימודי יהדות ועברית, כך שאין גוף אחד שמרוכז בו הידע (גרמניה)
- כל ביי"ס יכול לבחור את הקוריקולום שלו ואין פיקוח על התוכן אלא רק פיקוח לראות שלימדו מה שאמרו שאמורים ללמד (בריטניה)
- מציאת כח אדם חינוכי והיעדר חומרי למידה והוראה בשוודית (שוודיה)
- מחסור בחומרי למידה בשפה הפינית; גדילה בנישואי תערובת (פינלנד)

- כיון שאין תמיכה ממשלתית בבתי הספר היהודיים, בלי "למורים" גם לא היו השתלמויות למורים כי אלו מקצועות שאין בפיקוח (צרפת)
- המורים ליהדות מפרגים מאחור בשימוש בכלים דיגיטליים וזה מאתגר מאוד. לכן הם מתקשים גם בשימוש בחומרי הספרייה. מאז הקורונה הם קצת השתפרו אבל עדיין צריך להסביר להם למה זה טוב ואז ללמד אותם להשתמש (צרפת)
- אין הכשרה למורים בבתי הספר היהודיים, לחלק מהמורים אין תעודת הוראה (גרמניה)
- הכשרת המורים בקהילה אינה מספקת. מעמד המורים נמוך הן בשל השכר הנמוך ומרבית צוות ההוראה המורכב מנשים (בריטניה)
- המורים עובדים קשה ולא מתוגמלים מספיק. יש זמן קצר ואנרגיה מועטה להקדיש להשתלמויות והכשרות. באוניברסיטאות החינוך די מיושן, כך שמראש הם מגיעים בלי מספיק כלים חינוכיים. ובמהלך העבודה אין להם זמן מספיק לאסוף חומרים ולבנות קוריקולום (הונגריה)
- יש מורים שהם מספיק יצירתיים לייצר תוכניות לבד, אבל רוב המורים צריכים הכוונה בבחירת החומרים ובהעברתם בכיתה ולא לשים את הפוקוס רק על השואה (הונגריה).

אתגרים כלכליים

- המדינה מממנת את בתי הספר אבל אין תמיכה ממשלתית בלימודי יהדות ואלה ממומנים באופן התנדבותי ע"י ההורים (בריטניה)
- אין לבתי הספר היהודיים קשר עם הממשלה. יש הבחנה בין לימודי חול ללימודי יהדות ואין תמיכה או מימון ממשלתי (צרפת)

אתגרי קורונה

- מגפת הקורונה הציבה לבתי הספר אתגרים נוספים, הרבה פרויקטים נעצרו ונתקעו, אין תוכנית לימודים סדירה ואין שיתופי פעולה בין בתי ספר שהיו בעבר (גרמניה).
- אין תכנון לשנה הבאה, אבל יתכן שמצב זה הוא גם הזדמנות כוואקום אליו ייכנסו תכנים טובים אחרים.

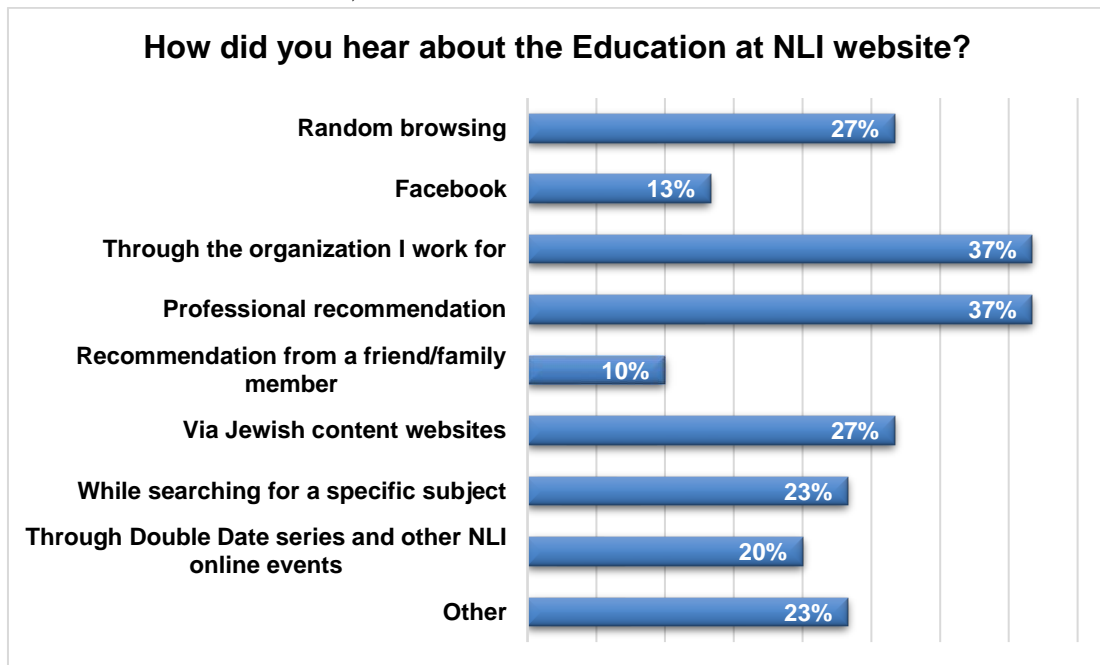
ד. היכרות עם הספרייה הלאומית ושימוש במשאביה

ממצאי השאלונים עולה כי כשליש מהמשיבים לשאלונים מדווחים שהם מכירים את הספרייה במידה רבה מאד, כרבע נוסף במידה מסוימת, וכשליש מדווחים שהם מכירים מעט או לא מכירים כלל.

כפי שניתן לראות בתרשים 2, כלל המשיבים לשאלונים שמעו על אתר החינוך של הספרייה בעיקר דרך הארגון בו הם עובדים (37%), המלצה מקצועית (37%), גלישה אקראית (27%), דרך אתרי תוכן יהודיים (27%). העוסקים בהוראה שמעו על האתר במהלך חיפוש אחר נושא ספציפי (33%).

תרשים 2

תשובות (אחוזים) לשאלה כיצד שמעת על אתר החינוך של הספרייה הלאומית?

רוב המשיבים (69%) מעידים שהם מכירים את המקורות הראשוניים באתר (מפות, צילומים, וידיאו, כתבי יד) ומשתמשים בהם לעיתים או באופן סדיר. כמחציתם מכירים משאבי למידה (מערכי שיעורים ודפי עבודה) (55%) וכן פעילויות מוכנות להעברה לתלמידים (48%).

דפוסי הגלישה באתר

הפעילות התדירה ביותר בעת הגלישה באתר הספרייה, על פי דיווחי המשיבים, היא חיפוש אחר מקורות ראשוניים על נושאים שהם מלמדים (56% לעיתים קרובות). פעילויות נפוצות נוספות הן חיפוש אחר חומרים על חגים ומועדים (44%) וחקירת מקורות ראשוניים חדשים (44%). משיבים יחידים מציינים: "אוהבת את האתר, הוא כיפי"; "אשתמש יותר עכשיו"; "שולח פריטים לקולגות"; מחפש סיפורים אנושיים מעניינים מהעבר".

מידת ההתאמה של החומרים באתר לקהלי יעד שונים

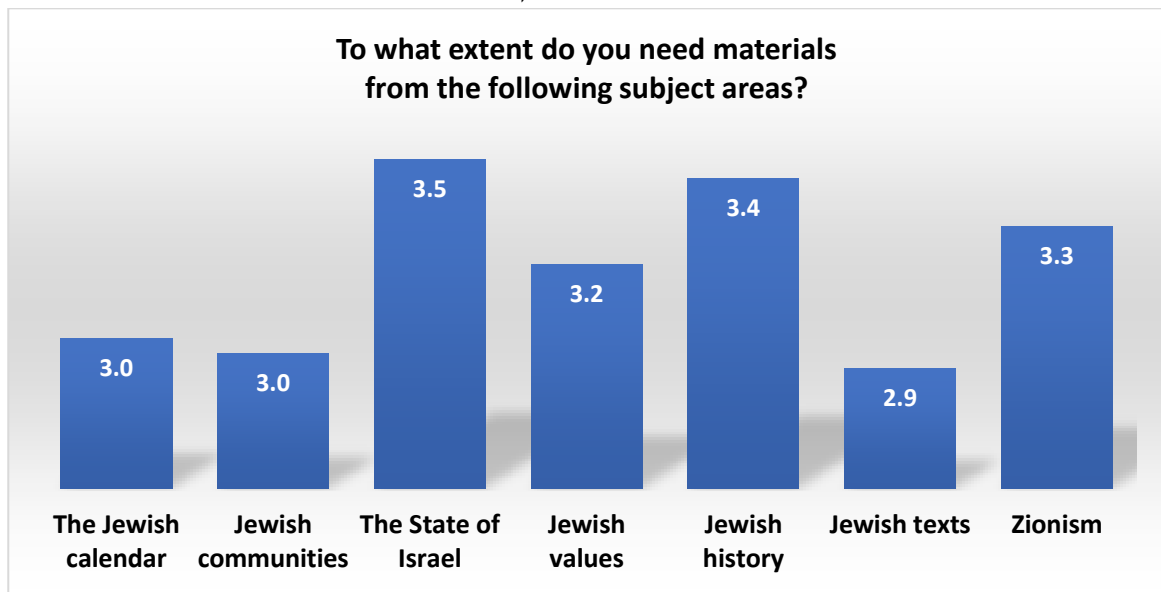
רוב מוחלט של המשיבים (92%) מציינים שחומרי האתר מתאימים במידה רבה לתלמידי העל יסודי (חט"ב וחט"ע). רובם סבורים שהחומרים מתאימים ללומדים מבוגרים (86%) ולחינוך בלתי פורמלי (82%). מחצית (48%) סבורים שהחומרים מתאימים לתלמידי בתי ספר יסודיים.

מידת העניין בתחומי דעת

כפי שנראה מתרשים 3, המשיבים לשאלונים דיווחו שהם צריכים חומרים בכל הנושאים עליהם נשאלו ובמיוחד בנושאים: מדינת ישראל, היסטוריה יהודית וציונות. לא נמצאו הבדלים בין העוסקים בהוראה לבין אחרים. מספר משיבים הציעו נושאים נוספים כגון: גנאלוגיה, לימוד השפה העברית למבוגרים, שואה.

תרשים 3

תשובות לשאלה: באיזו מידה אתם זקוקים לחומרים בתחומי הדעת הבאים?
(ממוצעים בסולם בן 4 דרגות)

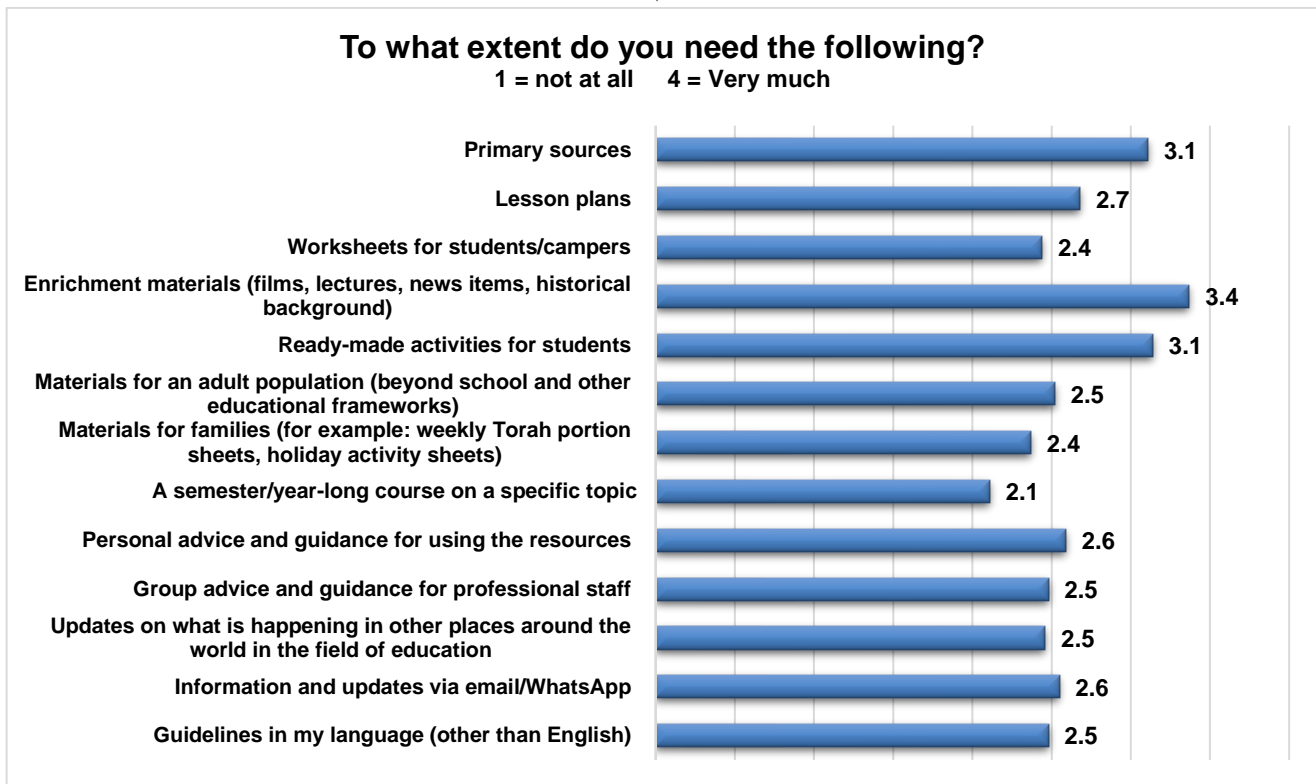

מידת העניין במשאבים וכלים

העניין הרב ביותר של המשיבים לשאלונים במשאבים וכלים של הספרייה הוא בחומרי העשרה (סרטונים, הרצאות, פריטים חדשניים ורקע היסטורי), כאשר העוסקים בהוראה מעוניינים בכך יותר מהאחרים (הבדל מובהק); מקורות ראשוניים ופעילויות מוכנות להעברה לתלמידים וכן מערכי שיעורים (ר' תרשים 4 להלן).

המורים העוסקים בהוראה מעוניינים יותר מאחרים בכלים ובמשאבים הבאים: הנחיות בשפת הארץ – לא באנגלית (ממוצע מורים 3.1 לעומת 1.6 ממוצע האחרים); דפי עבודה לתלמידים (ממוצע 2.9 לעומת 1.8), חומרים למשפחות כגון דפי פרשת שבוע ופעילויות לחגים (ממוצע 2.8 לעומת 1.8), קורס סמסטריאלי או שנתי על נושא ספציפי (ממוצע 1.6 לעומת 1.4), ועדכונים על מה שקורה במקומות אחרים בעולם בתחום החינוך (2.9 לעומת 1.9).

תרשים 4
תשובות לשאלה: באיזו מידה אתם זקוקים לדברים הבאים?
(ממוצעים בסולם בן 4 דרגות)

ה. משאבי הספרייה - היבטים טובים

ביקשנו לבחון עם בעלי העניין אלו פעילויות, משאבים וכלים הועילו לעבודתם החינוכית בעבר והיו שימושיים בעיניהם. ההיבט המועיל והמוצלח (והנחוץ) ביותר לדבריהם היה הקשרים האישיים עם צוות הספרייה והליווי המקצועי שהוא מעניק, עבודה משותפת של הספרייה עם ארגוני חינוך אירופאיים בפיתוח ערכות ומערכי שיעור עבור בתי הספר. היבט נוסף שהוזכר בשכיחות גבוהה הוא הביקור בספרייה שחיבר את צוותי החינוך לנושאים ולמשאבים שמציעה הספרייה. היבטים טובים אחרים הם מאגר המידע של הספרייה והמקורות הראשוניים שהם ייחודיים ולא קיימים במאגרים אחרים ועצם ההנגשה של הארכיונים לציבור, הסרטונים באתר שהפכו לכלי שימושי במיוחד למורים בתקופת הקורונה, מערכי שיעורים ופוסטרים עם הסברים וחומרים שמעודדים לפעולה של התלמידים. להלן ציטטות מדברי בעלי העניין:

- הקשר עם אשת המקצוע של הספרייה היה מאוד אפקטיבי. היא לא רק נתנה לנו כלים לשימוש במקורות ראשוניים אלא נתנה גם השראה והרגשנו שיש לנו כתובת בספרייה.
- הכלי הכי שימושי היה שהיתה אשת קשר מקצועית שיכלה לסייע לה לבנות ולמצוא את החומרים הכי מתאימים. היא הבינה את הפרויקט שלנו ממש טוב. יכולנו לחפש לבד ברשת אבל העובדה שהיתה אשת מקצוע סייעה לנו להשתמש דווקא בחומרי הספרייה, ועזר לנו להיות מדויקים.
- איש קשר ספציפי בספרייה (גם ברמת הכשרה ותוכן)
- השימוש הכי רלוונטי עבורי היו השיחות עם צוות הספרייה, הקשר האישי מאוד עזר.
- נחוץ לנו ליווי מקצועי לפי מקצועות תוכן, ליווי של איש תוכן לעברית, ליווי של איש תוכן ליהדות, כמו "רכז מקצועי" בישראל שמספק ליווי פדגוגי לתכנים. המורים מוצפים בתכנים ולא חסרים להם תכנים אלא דווקא מישהו שיעשה להם סינון וגם הכוונה עם חומרים ספציפיים

– היתה מערכת יחסים מאוד טובה ועבודה מהנה עם הספרייה. הרגשתי שזה שונה מתהליכים אחרים של כתיבת קוריקולום שהייתי שותפה בהם, כי הספרייה לא הגיעה כספק שנותן שירות ללקוח אלא כשותפים. זאת פעם ראשונה לדעתי שהספרייה כתבה כזה קוריקולום, ושני הצדדים למדו תוך כדי תנועה. חשוב לשמר את הידע של אנשי צוות שהיו שם ושהחזיקו המון ידע על התהליך שהיה.

– בנינו לבתי הספר ערכות יחד עם הספרייה עם שילוב של חומרים של שני הארגונים. הם עדיין בתהליך על בניית החומרים, אבל השילוב של החוזקות של כל ארגון, עובד. הם מביאים סיפוריים אישיים מהמאה העשרים והספרייה מביאה מקורות ראשוניים שאחרת לא היתה להם גישה אליהם- פוסטרים, מסמכים, חפצים וביחד זה משלים אחד את השני.

– הביקור בספרייה - חוויה מאוד מיוחדת והשתמשתי בדברים גם אחרי שחזרתי לבית הספר.

– הביקור פנים מול פנים שלי בספרייה היה מאוד אפקטיבי, גם היה אירוח ממש מחמם את הלב וגם למדתי שם המון בביקור ההוא. זה כלי שאם ניתן כדאי להשתמש בו, גם עם ארגונים שלא עובדים עדיין עם הספרייה, כי זה כלי מגייס.

– היה לי מוצלח מאוד לבקר בספרייה ולראות פעילות שפיתחו לתלמידים שם. אני מעודדת את התלמידים לחקור את ההיסטוריה היהודית שלהם דרך מוזיאונים או מאגרי מידע מקומיים והם באמת מתעניינים ורוצים לחקור בעצמם. חושבת שאם יתאפשר בעתיד, זה יוכל לעזור מאוד לצוות שלנו שמכשיר מורים, להיות פיזית בספרייה פעם בכמה שנים וערוך חלק מההכשרה של הצוות שם דרך המקורות הראשוניים, שזו החוזקה הגדולה של הספרייה

– הביקור בספרייה חשוב כי רוב המורים לא יודעים מה קיים ומה לא, מה זה מקורות ראשוניים ואיך לעבוד איתם, מהבחינה הזו זה היה מעניין וטוב. מה שחסר זה ה follow up שאחרי, להיות בקשר עם המורים. עשו להם סדנאות על עיבוד תמונה או על אתר Sefaria אבל זה נשאר תיאורטי וקשה ליישם את זה בשגרת היומיום.

– הייתי בסיוור בספרייה לפני כשנתיים וגם עשיתי סמינר ספציפי למורים מצרפת והמורים האלו היום הם בצוות שמפתח חומר עם הספרייה וכותבים תכנים בצרפתית. לכן הייתי שמח אם דבר כזה יקרה שוב כי רואים שמורים שעוברים חוויה משמעותית הופכים אחרי זה ליצרנים של חומרים.

– הסמינר היווה חשיפה לעולם התוכן של הספרייה, וסיפק למידת עמיתים, פרקטיקות ומפגש עם אנשים, וכן חומרים שאפשר להשתמש בהם בעבודה.

– הלשונית של אוספים וארכיונים פשוט נפלאה ומעשירה את מגוון החומרים הדיגיטלי הנגיש. תמיד ניתן למצוא שם פריט שיוסיף עוד ממד לתהליך הלמידה.

– הדרך שבה הספרייה מנגישה ארכיונים היא מוצלחת. אני עובד עם ארכיונים מקומיים ויש להם גישה שמנסה לא לחשוף את כל החומרים ולשמור חומרים כדי שאנשים יבקרו פיזית במקום. שמח שזאת לא הגישה של הספרייה.

– העבודה עם הספרייה היתה טובה בזכות המרכיב הייחודי של מקורות ראשוניים והמתודולוגיה של הספרייה ביחס אליהם

– מאוד עוזר שיש במקורות ראשוניים של תמונות זום אין וזום אאוט כדי לחקור את האייטם יחד עם התלמידים.

– מערכי שיעורים מוכנים להעברה, דפי עבודה לתלמידים, חידונים אונליין

– נושאים הקשורים להיסטוריה היהודית מאז ימי קדם אך גם לציונות

– הוראת חגי ישראל שואה תנך

– מסמכים ראשוניים (תמונות, פוסטרים), פעילויות וגיליונות חינוכיים, המהווים מקור השראה

– מסמכי מקור בהיסטוריה. תמונות ישנות, מפות...

– בנק חומרים

– אנחנו יוצרים חומרים משולבים כמו תערוכות נודדות שמשלבות את הסרטים עם עוד אמצעים ויזואליים.

– אין ספק שהם רואים בסרטונים כלי מאוד חשוב.

– הקורונה דווקא עזרה לנו כי מורים חיפשו סרטים להראות לכיתה כי עברו ללמוד און ליין, מורים שלא תמיד היו משתמשים בחומרים שלהם.

– סרטונים מהאתר על חנוכה שהשוו חנוכה וכריסטמס עבדו טוב. אלו שאלות שמעסיקות את הילדים למרות שזה הראה סיפור משיקנו של שנות ה 60. אם זה רלוונטי לחיים שלהם אז זה לא משנה מה הזמן והמקום, זה נוגע לשאלה יומיומית שהם שואלים את עצמם.

- הכלי הכי פופולרי לאחרונה הוא סרטונים של 10-2 דקות מיו טיוב. זה לא כל השיעור אבל זה כלי לחבר אליו את התלמידים ולא צריך בשבילו כלים מיוחדים. קאהוט לדוגמה זה מאתגר יותר כי אין לכל תלמיד פלאפון ובהרבה בתי ספר לא מרשים פלאפונים בכיתה. הרבה פעמים אין ציוד נדרש כמו מקרן.
- העבודה שהספרייה כתבה את מערכי השיעור היתה לנו לעזר.
- מה שרלוונטי עבורי הוא פוסטרים והסברים עליהם, טקסטים שניתן להשתמש בהם על תמונות.
- חשוב שיהיו חומרים שמעודדים לפעולה ובעלות של התלמידים על התהליך. מצאנו פוסטרים מצוינים שאפשרו לעשות עליהם עבודה חינוכית, לדוגמה, פוסטר של "רק בנה עברית" הפך לתערוכה של פסיפס ענק של פירות וירקות בישראל, משבעת המינים ועד ימינו. כל אובייקט קיבל תמונה באיכות טובה והסבר למורה וכל ביי"ס יצא למסע לימודי סביב התמונה ויצר תערוכות.

ו. משאבי הספרייה - היבטים טעוני שיפור

לצד ההיבטים הטובים והמועילים של המשאבים והכלים החינוכיים, ציינו בעלי העניין היבטים רבים הטעונים שיפור. ההיבט השכיח ביותר שצוין בהקשר זה הוא מחסום השפה, שאינו מאפשר למורים ולתלמידים להשתמש במשאבים העשירים המוצעים באתר. היבטים נוספים שצוינו על ידי רבים מבעלי העניין הם: צורך בהנחיות לאופן השימוש בתכנים בכיתה (מתקשר להיבט המוצלח שצוין לעיל בדבר הליווי המקצועי של צוות הספרייה), היעדר התאמה לצורך המקומי מבחינת תכנית, טכנית או אחרת (ר' להלן דוגמת הפעילות בטי"ו בשבט), מידת הידידותיות של האתר (מנוע חיפוש לא מספיק יעיל), התאמת התכנים לצרכי המורים ולמאפייני קהלי היעד (מבחינת מיקום גאוגרפי, רמת דתיות וחיבור ליהדות), וכן צורך ברגישות בין-תרבותית בעבודה עם הקהילות השונות.

להלן מדגם ציטטות הנוגעות להיבטים טעוני שיפור:

- חשוב שהספרייה תהיה רגישה וערנית להבדלים הבין-תרבותיים (יתכן שמצריך הכשרה על העבודה עם כל אחת מהקהילות). למשל, כתיבת אימיילים והתחלה עם "מה נשמע" לפני שמבקשים משהו, או אם יש משימה לעשות (כמו כתיבת חוזה) לא לבקש מהצד השני לעשות אותה אם הוא לא התנדב לכך. אלו רק דוגמאות להראות שיש צורך ברגישות תרבותית בעבודה חוצת יבשות.
- בשימוש בחומרי הספרייה נתקלים במחסום השפה. הספרייה צריכה להנגיש לכל מדינה את השפה שלה. אנחנו מאוד אוהבים את האתר והפייסבוק של הספרייה ורוצים שמורים יותר ישתמשו בו, הוא קל לשימוש, אבל מרגישים שיש מחסום של שפה.
- קשה לי להתאים תכנים שלא בשפה שלי (גרמנית) ויש פער ברמות אצלה שלא מאפשר שימוש בכל החומרים. היא מרגישה שהאתר עבורה הוא עמוס, למרות שהחיפוש בו נוח והוא נגיד וקל לדעת מי קהל היעד, היא לא משתמשת בו הרבה, השנה פעם אחת לקחה משם אימגים אבל בסוף לא השתמשה. החיפוש של החומר הספציפי שיתאים מקשה עליה.
- הכי קשה לנו זה השפה, כדי שירגישו מספיק בנוח לחפש באנגלית או עברית המורים צריכים רמה גבוהה יותר של עברית או אנגלית (לא בהכרח מומלץ בעיניי לתרגם לשפות השונות). מכיתה ט' ומעלה הילדים אצלנו (הונגריה) כבר יודעים יותר אנגלית ואז אפשר להשתמש יותר בחומרים.
- התכנים הרלוונטיים הם בעברית (לא באנגלית)
- סרטונים הולכים טוב יותר, אבל גם שם יש מכשול של שפה. אנחנו מדלגים על קטעים כדי לפתור את זה.
- החומרים צריכים להיות בגרמנית אחרת לא ישתמשו בהם. רמת האנגלית והעברית שלהם מאוד נמוכה. זה שוק קטן מאוד והוא מבין אם לא יתרגמו דברים לגרמנית.
- השימוש באתר פשוט לי כי יש לי עברית מעולה וגם אנגלית, מורים ללא עברית מסתדרים פחות.
- יש באתר המון חומר בעברית ולכן הם מוגבלים מבחינת השפה.
- המסמכים הקוליים / הכתובים בעברית, מכיוון שהתלמידים שלי למרבה הצער אינם מסוגלים להשתמש בהם נכון.
- קשה לנו למצוא את ההתאמה לגילאים השונים, איזו פעילות תתאים לאיזה גיל. חוץ מהידע שיש על מקור ראשוני, לא תמיד ברור מה הכלי הלימודי שמנסים להקנות (Skill).
- גם כשיש תכנים שאוהבים לא ממש ברור איך משתמשים בזה בכיתה.

- עקב הידע המועט שלהם, המורים לא יכולים להשתמש בחומרים של הספרייה הלאומית. הם לא מבינים מספיק את ההבדל בין להראות גלוייה מהמאה ה 20 של חיים יהודיים לציור מהאתר של חב"ד, לא מצליחים לבד לעבור את השלב של לעבד את החומרים ולכן קשה להביא אותם לשימוש באתר
- המורים רוצים מערכי שיעור מוכנים ולא לחשוב יותר מידי איך להעביר אותם. הכי טוב מבחינתי זה כלי כמו וידאו עם מערך שיעור צמוד אליו ולא רק לספק את הוידאו.
- אתר הספרייה לא מוכר כמקור ידע (הוא אמר שישמח להסתכל ולתת פידבק אבל ציין את העובדה הזו כדי להראות שהאתר לא מוכר מספיק כפלטפורמה בה משתמשים המורים לאיסוף החומרים שלהם).

- לדוגמא, השתמשנו רק לאחרונה בחוברת ט"ו בשבט. אבל, הצוות לא היה יכול ליישם אותה. התכנית דרשה לדוגמא לצאת החוצה לצלם ולחפש צמחים בתקופה שאצלנו הכל קפוא ומושלג, זה לא הותאם אליהם והיא ניסתה את החוברת בכמה שכבות וזה לא עבד.
- בסקר שערכנו לפני שיצאנו לדרך כל המורים ציינו שהם רוצים קוריקולום שלא מצריך מכשור בכיתה. אין להם פלאפונים/טאבלט/מחשבים בכיתה ויש חדר מחשבים אבל הוא משמש את כל ביי"ס. לכן נבנתה תוכנית שמבוססת על זה שהמורה מביא אותה לכיתה, אבל לא נעשה שימוש ישיר לטכנולוגיה בכיתה. עכשיו, אחרי הקורונה, הזמנים ישתנו, לכל תלמיד יש לפטופ ומורים למדו איך לעבדו עם המכשור הזה. אני חוששת שיהיה לי קשה "למכור" את התוכנית בצורה הישנה שלה, כי לא נבנתה לשימוש כזה. בתי הספר כרגע עמוסים בגלל קשיי הקורונה והם לא השיקו את התוכנית עדיין בכיתות.

- האתר לא הכי ידידותי בעיניי, לא משתמשת בו כל כך, ובגלל שעבדתי צמוד עם הצוות החינוכי קיבלתי דרכם מה שהיתה צריכה. לא חושבת שהמורים שלנו משתמשים באתר הרבה. אבל שמנו קישור לאתר הספרייה באתר שלנו ומאמינה שדרך זה כשיתחילו להשתמש בזה, יהיו גם יותר כניסות לאתר של הספרייה.
- כשמחפשים חומר אחר, אייטמים, ולא מערך מוכן- קשה מאוד להשתמש במנוע החיפוש בספרייה. אם אני נכנסת למשל לגוגל, אני יודעת מה הוא יראה לי אם תחפש "קהילה+אומנות יהודית", שם החיפוש מסורבל ולא מוביל למקורות מתאימים. החיפוש צריך לדמות את מה המורה היה רוצה לראות כשהוא מחפש משהו ואז להתאים את זה. צריכה להיות מערכת יותר משוכללת למצוא מקורות ראשוניים. האוסף הוא מדהים וגדול ולכן לדעתי חבל שהוא לא כל כך נגיש, או לא מספיק נגיש כדי למצוא בו חומרים בקלות.
- הניווט באתר קצת קשה, צריך לעבור כמה קישורים ואם כותבים לא נכון את המילה הוא לא מוצא משהו דומה אלא לא מוצא בכלל. כך שמילה כמו "שבת" היא בעייתית כי יש כמה דרכים לכתוב אותה באנגלית ובצרפתית.
- מנוע החיפוש חסר רלוונטיות. צריך להיות מספר ערכים באותו מקום, במיוחד במקרה של איוותים שונים (לבוב, לאופול, איליקו, למברג...)

- חלק מחומרי החגים לא היו מוצלחים כמו האחרים, יש חגים עם המון חומר שהוא מגוון וגם מעניין וחגים שזכו לקצת פחות תשומת לב. דיברנו על ט"ו בשבט שלא זוכה אולי להתייחסות רחבה באתר של הספרייה כמו חגים אחרים אבל זה חג שהוא דווקא שואף להפוך לחג מרכזי אצלו בקהילה מתוך התפיסה החדשה של הבאת חגים לבתים של אנשים וכך לחגוג ברמה הבין-דורית (וגם להשאיר אולי אפילו חפץ בבית שהוא עדות לחגיגת החג) וגם האסטרטגיה של סיפוק חומר יהודי שאינו דתי שיענה על מוטיבציות אחרות (במקרה של ט"ו בשבט- מיחזור, איכות סביבה, אוכל וכי...).
- מעגל השנה זה תמיד רלוונטי. יש חלק ממורי עברית שמחפשים תכנים שקשורים בתרבות ישראל. המורים לא מודעים לחומרי הספרייה ולא משתמשים בתכנים שיש באתר.
- חומרים שרלוונטיים לקהילה שלהם. חומרים על היסטוריה ואתרים בצרפת. התאמה לצורך המקומי, מה שיתאים בצפון אמריקה לא בהכרח יעבור בכיתה בצרפת.
- התכנים הרלבנטיים בשבילי הם: חגים; מצווה ועשייה יהודית, למשל למצוא מקורות ראשוניים שקשורים לעשייה יהודית; אומנות - למשל מחפשת עכשיו חומרים על מכות מצרים שמוצגים באומנות בכל הדורות, אם היה מיקוד מסוים לפוסטרים לפי תחומי עניין או נושאים זה היה עוזר לנו. כרגע משתמשת במוזיאון הבריטי כמקור העיקרי שלי.
- אנחנו מתמקדים בעיקר בלוח השנה העברי, אז חומרים על חודשי השנה וחגים הם הכי רלוונטים מבחינתנו. בית הספר גם פועל לפי לוח השנה העברי וזה "הקצב" של בית הספר בכל מקרה.
- התכנים המוצעים צריכים להיות כאלו שכל אחד יכול להעביר בצורה קלה ופשוטה
- תחום התוכן של החגים חזק באתר של הספרייה, היסטוריה יהודית- פחות. הם בנו ליסודי תוכנית לימודים על מעגל השנה ואז יש באמת חומרים רלוונטיים מהספרייה. לא ניסינו, ואולי שווה לנסות, לנסות ללמד עברית מתוך החומרים של הספרייה.

- חסרים מקורות ראשוניים רבים יותר על השואה ועל דמויות התנ"ך
- יש מחסור בחומרים ומערכי שיעורים לקבוצות גיל צעירות יותר
- אין מספיק משאבים דידקטיים
- אין כלי תרגום או סיכום של מקורות כתובים לשימוש טוב יותר על ידי התלמידים

ז. הכשרת אנשי חינוך ותקשורת עימם

היבט חשוב אליו התייחסו רבים מהמרוויינים והמשיבים לשאלונים הוא ההכשרה הנדרשת למורים בבתי הספר היהודיים בקהילות השונות באירופה. ההכשרה נחוצה מסיבות רבות" ההשכלה והידע המוגבלים שיש לרוב המורים, אי תמיכה של בתי הספר בהכשרת המורים תוך כדי עבודה, ברוב המקרים למורים לא משולם שכר ולא ניתן תגמול על שעות וימי הכשרה, היעדרה של תכנית לימודים מסודרת ומגובשת במרבית המקומות ושינויים דמוגרפיים וזהותיים העוברים על הקהילות המצריכים שינויים והתאמות שוטפים בעבודה החינוכית. בעלי העניין מבהירים שיש צורך בהכשרה מעמיקה ולא חד פעמית, עם השתתפות ושותפות פעילה של המורים, הממוקדת בהיבטים פרקטיים של הוראת התכנים בכיתה ובתכנים רלבנטיים לעולמם של התלמידים וההורים. יש חשיבות רבה ל"תרגום" החומרים הקיימים להוראה בכיתה. בנוסף, נחוצה הכשרה ב-E-learning המהווה נקודת חולשה ברבים מבתי הספר, בגלל מערכות מיושנות ורתיעת מורים מטכנולוגיה. נושא ההתאמה התרבותית רלבנטי מאד להכשרת המורים בכלל ולהכשרה בפן הטכנולוגי בפרט.

- הייתי שמחה להשתתף בקורס קבוע שנתי למורים. התמקדות בנושא אחד לאורך כל השנה שאותו חוקרים יחד, יכולה להיות מוצלחת. צוות מורים שמפתח שיעורים יחד ברמה הפרקטית בשימוש בחומרי הספרייה (ולא מראה למורים רק את כל האפשרויות הרבות שיש, לא פותח אלא להיפך סוגר אופציות ומתרכז). זה יכול לייצר לי את חווית למידת העמיתים שחשורה לה וגם יכול לפתח קשרים בין בתי ספר שונים.
- כדאי להתמקד בתכנים חברתיים כללים, ולצקת לתוכן את עולם התוכן היהודי, למידה ערכית על לוח השנה העברי. למשל תכנית "מפתח הלב" ושיעורי חברה בישראל, משהו שלא קיים אצלנו בגרמניה ויכול לעבוד שם ולמלא את החלל של דיבור ערכי, דרך לימוד העברית/חגים/היסטוריה.
- מאוד קשה להכשיר אצלנו באנגליה מורים ליהדות. צריך לשלוח מורה מחליף לכיתה שלהם אם הם יוצאים להכשרה ואין מאגר של מורים מחליפים בתחום, בתי הספר לא אוהבים להוציא מורים להכשרות כי בסופו של יום ביי"ס צריך לשלם על זה מכיסו. בערבים המורים לא מעוניינים לרוב לקבל הכשרות. רצינו לבקש מבית הספר לעשות יום הכשרה מרוכז שהיה אמור להיות במאי 2020 והתבטל בגלל הקורונה והם הציעו שהם ישלמו על מורים מחליפים ליום הזה (חשבו להביא מישהו מצוות הספרייה לעשות להם סדנה). עכשיו זה מסובך יותר, חלק מההנהלה לא רוצה בכלל מפגשים פנים מול פנים אבל אני דווקא מקווה אולי כן לעשות את זה השנה. למשל רציתי לכלול סיור בבית כנסת עתיק בלונדון ובכלל לצייר את מורי היהדות שלא זוכים להכרה בד"כ.
- חולמת לפתוח קורס הכשרה למורים שיהיה אקדמי, ארוך טווח ולא רק הכשרה נקודתית. יש הכשרה למורי יסודי והיא מתמקדת בתנ"ך אבל אין הכשרה למורי תיכון וזה מאוד חסר. מחפשת ארגון שמכשיר מורים כדי לשתף איתו פעולה, כדי שיוכלו לקבל קרדיט אקדמי. אשמח אם הספרייה תהיה חלק מזה, אבל רוצים להיעזר מקצועית ולא רק פדגוגית. אנחנו מחפשים מומחי תוכן בהיסטוריה.
- צריך לבדוק בכל מדינה מה הצרכים ואז לפי זה לבנות את הכשרת המורים. למשל במולדובה הם יצטרכו משהו מאוד בסיסי, הם לא יודעים המון והלימוד הוא אופציונאלי ולא חובה. ככל שהולכים מזרחה באירופה זה מורכב יותר. למשל ברוסיה יהיה חשוב יותר ללמוד על לנין מאשר על השואה, ולקוח שנים להכניס את זה לשיח. רובם לא יודעים איך יהודים חיו לפני השואה וצריכים רקע רחב יותר והקשר היסטורי או אפילו רק ביקור בבית כנסת להכיר מה זאת תפילה או שבת שלא חוו בחיים. הפרספקטיבות שונות ולכל מדינה יתאימו סמינר שמתאים לה.
- אנחנו משתדלים שההכשרות יהיו לא רק סמינרים פרונטליים אלא אינטראקטיביים כמה שניתן, עם מומחים שבאים, לימוד עמיתים, פיתוח מערכי שיעור יחד, סיורים ותערוכות וכו'...
- ב EFI משקיעים מאוד בהכשרה של מורים, אבל אחרי 25 שנה של נסיון, אני יכולה לומר שכנס או קורס של 3 ימים או הרצאה של שעתיים הם לא מספיקים וצריך הכשרה ארוכה יותר. מורים צריכים לקבל ליווי וסיוע תוך כדי תנועה ולא רק בהכשרה. משהו מתמשך שיהיה פעם בחודש עם קבוצה קבועה והם יבנו שיעורים וכשה טרי יעבירו אותם בכיתה.
- הייתי בירושלים בספרייה עם מורה שלא משתמשת באתר הספרייה גם אחרי הביקור. החוויה היא חזקה בביקור בארץ והמורים מוכנים יותר להשתלב בהכשרות אחריה, אבל משרה מלאה של מורה במזרח אירופה

זה המון שעות ועד שמוצאים משהו מתאים באתר, צריך לעשות התאמות לגיל ולשפה ולמורים אין כוח וזמן, אבל אם היינו נפגשים פעם בחודש ומחפשים משהו לכיתה ספציפית ולומדים איך ליישם, חושבת שזה היה עובד. כי תוך כדי יוכלו לומר מה עובד ומה לא עובד ולנתח למה זה קרה.

- אני שולחת מורים לכל מיני קורסים ורואה את ההבדל בין קורסים קצרים לכאלו מתמשכים. כיום, קשה לי לחשוב על להכניס מורים לעוד זומים אחרי שהם כל היום מלמדים בזום, אבל אשמח לחשוב על קבוצה כזו לעתיד. עכשיו כשלמדו שלמידה מרחוק עובדת, אפשר לנצל את זה בהמשך כשיהיה רלוונטי (נגיד סמינר מרוכז בהתחלה ובסוף ובמהלך השנה זומים פעם בחודש).
- כיום ההכשרה תלוי במורה עצמו, הם לא מקבלים שכר על שעות השתלמות ובעצם מתנדבים לבוא כשזה מעניין אותם (בניגוד למורה מקצועי שמקבל שכר גלובלי וזה כולל הכשרות, הם מקבלים שכר על לימוד בכיתה). אבל, אם ההכשרה בזמן הנכון ובנושא מעניין- הם יבואו. למשל עשינו הכשרה של איך מנהלים זום כמורים והיו המון מורים למרות שזה היה ביום ראשון בערב.
- המצב היום בגרמניה מבחינת הכשרת מורים קצת יותר מסודר מבעבר כי הרשויות עוקבות אחרי תכני הלימוד, מה שלא היה קיים בעבר. בגלל ההגירה המוסלמית יש הידוק על התכנים המועברים והם צריכים להגיש תוכנית לימודים בתחילת השנה וגם צריכים תעודת הוראה על מנת ללמד.
- המורים מנסים להתרכז במתן כלים פרקטיים לחיים היהודיים של הילדים (שידעו לשיר לכה דודי לדוגמא) ושיהיה חיבור רגשי לקהילה כדי שישארו מחוברים גם כשאין להם "סיבה" נגיד כשהם סטודנטים. המורים צריכים לבנות תוכנית שיש בה גם מזה וגם מזה.
- צריך בעיקר להתרכז איך מבחינה פדגוגית משתמשים בחומרים בכיתה, לא שימוש באתר אלא איך מתרגמים את זה למעשה, גם המדריך למורה לא מספיק כדי לתת להם רעיונות איך להביא את זה לכיתה. זה צריך להיות קל ופשוט וזה כמובן לא רק אתגר של הספרייה אלא של כל חומר דיגיטלי שהם נתקלים בו.
- יש ארגון גג שעורך הכשרות למורים אבל מצד שני כל מורה חופשי לבנות את תוכנית הלימודים שלו. בבתי הספר היהודיים יש עברית ולימודי יהדות ואלו מורים שונים שמלמדים את שני המקצועות האלו. גם ההשתלמות של המורים האלו נעשית בנפרד. נקודת המוצא הפדגוגית צריכה להיות שאי אפשר להסתמך על המורים בשטח, רמת המורים נמוכה ביותר, וכל תוכנית צריכה להיות בנויה כאילו היא בנויה לכל אדם ולא דווקא למחנכים יהודיים.

- התחום הטכנולוגי הוא נקודת חולשה אצלנו. מערכת החינוך מקובעת וקצת מיושנת, ונרתעת משינויים טכנולוגיים. בזמן הקורונה עברנו בליט ברירה להשתמש ב Teams אבל חוששים מאוד מנושא הפרטיות והמידע האישי ולא ששים להשתמש בפלטפורמות דיגיטליות. המורים יכולים להסכים להשתמש בסרטון או פעילות (המורים אוהבים שמאכילים אותם בכפית) אבל לא ירצו ללמוד מערכת חדשה כדי להשתמש בה או משהו שיש בו שימוש טכנולוגי מורכב. המורים הגרמנים לא אוהבים את זה.
- חשוב שהמורים יהפכו למורי דור 2.0. שידעו ללמד וללמוד טכנולוגית, התלמידים כבר לא מתחברים לספרים ויכולים לבדוק במהלך שיעור אם המורה צדק או לא, המורים צריכים להתאים את עצמם לעולם החדש. הם עובדים על הכשרה בזום לתת למורים את הכלים האלו, שיבינו את היתרונות בשימוש הדיגיטלי וידעו איך לעבוד עם זה (צרפת).
- אם הייתי מחפשת הכשרה בנושא E-learning, לא חושבת שהספרייה היא כרגע מקור לנושא אלא אם יהיה שילוב ייחודי של לימוד טכנולוגי של מקורות ראשוניים. אם ייצרו משהו ייחודי סביב זה נשמח לשמוע על זה. כרגע המורים רוצים בעיקר תכנים מוכנים שיהיה קל להם להשתמש בהם.
- חינוך דיגיטלי הוא חובה. צריך קודם כל קואצינג של הצוות יחד ואז אחד על אחד על חומרי לימוד. לדוג' אם יש חומר מהספרייה אז מומחה לתחום וגם מומחה דיגיטלי מצטרפים להכשיר את המורים.
- כדאי לתת הכשרות נקודתיות על משהו בזום בערב ואז להקליט ומורים חוזרים לזה.
- יש לנו עניין בהכשרת צוות ל e-learning, יש לנו חברת צוות שעשתה הכשרה בנושא וגם בסקר שעשינו לצוות ראינו שזה תחום שהצוות רואה בו צורך. הכוונה גם למתודולוגיה וגם לכלים ותוכן לשימוש בחומרים חינוכיים און ליין.

כחלק מהבקשות הרבות מהספרייה להיכנס לעובי הקורה בכל מה שקשור להכשרת מורים, התייחסו בעלי העניין לדרכי התקשורת המומלצות עם אנשי החינוך הנמצאים בשטח. ההמלצות העיקריות הן הצמדת אנשי קשר מהספרייה למקום/קהילה הספציפית (לא משהו גנרי, אלא שיהיו אנשי צוות מהספרייה שאמונים על מדינה ספציפית והם פתוחים לשאלות/הכוונות), ליווי המורים באופן שוטף באמצעות ווטסאפ, לחבור לבתי ספר קהילתיים ולארגוני חינוך הנותנים ייעוץ ושירותים לאנשי חינוך במקומות שונים, להביא צוותי חינוך לביקור בספרייה ליצירת הקשר הראשוני שממש יתפתח, ושיתופי פעולה עם מוסדות ישראלים שמכשירים אנשי חינוך בתפוצות.

להלן דוגמאות מדבריהם :

- ליווי בקבוצת ווטסאפ. המורים רגילים לעבוד כך עם עמיתים ופעם היתה לנו קבוצה כזו עם אשת צוות מהספרייה וזה היה מאוד אפקטיבי, כי היא היתה בצרפת, הכירה את הקהילה וידעה לחבר בין שאלות שלנו לחומרי הספרייה. הרגשנו מאד נוח ליצור איתה קשר. כיום יש אשת קשר שלא דוברת צרפתית והמרחק גדל.
- למצוא שותפים מקומיים, מוסדות בקהילה כמו ביי"ס, jcc ועוד- הם הגופים הכי יעילים בקהילה לקבל מיפוי של הצרכים הספציפיים שלהם ולהבין מה הספרייה יכולה לספק להם. הוא פתוח מאוד לשת"פ כזה על הונגריה.
- להביא אנשים פיזית לספרייה- הביקור נותן מוטיבציה וגם השראה. איש קשר מהספרייה שאמון על האזור הספציפי שלנו יוכל לעזור לנו לדעת שיש לנו מישהו בספרייה. הייתי שמח לשלוח להכשרה את אנשי הצוות שלנו שמפתחים עכשיו את מרכז הידע שלנו.
- חיבור בין מוסדות ישראלים וביניהם לבין גורמי הכשרה בתפוצות
- יהיה מדהים אם למורים תהיה גישה לחומרים חינוכיים על חינוך יהודי. אם יש אפשרות לחבר בין מי שמכשירים מורים בתפוצות למוסדות שמכשירים מורים, כמו האוניברסיטה העברית שלהם יהיה קשר רשמי למי שמעבירים, כמוה, סדנאות בתפוצות. היא תשמח לשלב את חומרי הספרייה בהכשרת המורים שלה ולתת מקום למקורות של הספרייה מול המורים וכך גם הספרייה תיחשף להרבה ביי"ס ומורים.

ח. חינוך בלתי פורמלי ופנייה למשפחות

מעבר לתחום החינוך הפורמלי, צוות הספרייה מבקש לבחון את הצרכים הקיימים בשדה החינוך הבלתי-פורמלי באירופה והאם הספרייה יכולה להציע את משאביה למשפחות בקהילות. מדברי בעלי העניין נראה כי מדובר בפוטנציאל מעניין לפעולה, לאור שינוי תפיסתי שקרה בשנים האחרונות והתחזק בעקבות מגפת הקורונה. אם בעבר היתה הפרדה מלאה בין ההורים והילדים מבחינת החינוך היהודי, כיום התפיסה היא לעשות תהליכים משותפים לשתי הקבוצות. השותפות של ההורים בחינוך הילדים התחזקה בימי הסגרים והזומים בתקופת הקורונה, וזאת הזדמנות להמשיך הפיתוח של תכניות ילדים והורים ביחד.

- בתי ספר שונים מנסים לערב הורים, בד"כ ביסודי. חלקם מנסים לגשר על הפער בין החינוך היהודי בבי"ס לחינוך היהודי של ההורים (הורים חילונים בבי"ס אורת'). בתיכון משקיעים פחות והפקוס הוא על הבחינות ואז מידת המעורבות של ההורים תלויה בהורים. בפרויקט שלי רצינו שההורים יהיו מעורבים אבל הבנו שאנחנו צריכים להיות ממוקדים והפקוס שלנו היה ייצור כלי למורים ללמד יהדות, כמובן שהורים יכולים למצוא שם חומרים אבל זו לא המטרה הראשונית שלנו.
- אנו מפתחים חומרים למשפחות, אבל צריכים למצוא את האיזון בין מי ששולח לבי"ס פשוט כי הוא ביי"ס טוב ולא רוצים להבריח אותו למי שמחפש ביי"ס יהודי. אנחנו שולחים הביתה עם הילדים חומרים ונשמח לחומרים טובים למשפחות (אנגליה).
- מאז הקורונה הצורך לפתח חומרים למשפחה גדל. בצרפת יש הבחנה ברורה בין דת ומדינה ובין בית הספר לבית. עד לפני הקורונה המורים לא רצו לערבב בין הכיתה לבית ולא היו שולחים חומרים הביתה. ופתאום, בעקבות כניסת בית הספר הביתה בזום, פתאום המשפחה מתחברת ונהייתה חלק מעולם בית הספר ומצאנו כלים לחבר את הבית ובית הספר. למשל, הכנו דפי פרשת שבוע לבית, עשינו עליהם הכנה לילדים מה הם לומדים בכיתה, מה הם מביאים הביתה ועוד דיון בשבוע לאחר מכן איך היה הלימוד בבית. קיימנו סיורים וירטואלים לקראת יום העצמאות בשעות הערב, כדי שכל המשפחה תוכל להיות חלק מזה. עכשיו הצורך לפתח חומרים למשפחה ממש חזק ואנחנו בונים תוכנית שמושתתת על תרגומים של הרב סאקס לצרפתית של פרשת השבוע כדי לבנות דפים כאלו בשגרה למשפחות.
- אנחנו עושים הרבה חינוך למשפחות, בעיקר סביב החגים ובעיקר סביב פסח. שלא כמו בעבר שהיו מפרידים את ההורים והילדים ומספקים חומר אחר לשתי הקבוצות, אנחנו מעבירים את ההורים והילדים תהליכים משותפים, רק שכל אחד מהם יוצא אחרת מהתהליך. אני מאמינה בחברותא של הורים וילדים וחושבת שיש פה פוטנציאל לייצר חומרים כאלו. אצלנו עושים בזה שימוש ממש במרחב, כמו הבאת ההורים לבתי הספר או שולחים ערכות הביתה לעשות דברים יחד בבתיים. זה תחום לא מספיק מפותח ועם הרבה פוטנציאל גם קשה לעשות את זה און ליין ומצריך מפגש.
- יש משפחות צעירות שמעוניינות בתוכן יהודי, אלו לא מספרים גדולים אבל קיימים. בארגון הגג שמספק את ההשתלמויות למורים יש מחלקה שעוסקת בתוכן לא פורמלי, כמו חבילות למשפחות שמגיעות לבתיים שלהם. רואה שם פוטנציאל לשת"פ עם הספרייה כדי להציע לחבילות האלו תכנים שייחודים רק לספרייה אשמח לחבר את הספרייה לארגון הגג אם יהיה רצון כזה (גרמניה).

- יש לנו תוכניות חינוכיות לנוער וילדים שבאים אליהם כהשלמה חינוכית לבי"ס היהודי/הכללי. עוד לפני הקורונה וכחלק מאסטרטגיה של הבאת היהדות לבתים, הם יצרו אתר לכל חג שנותן מענה לקהילה ברמה המשפחתית. לחנוכה השקנו את האתר הבא: <https://hanuka.balint haz.hu/hello> שכלל גם קיטים שאנשים קיבלו הביתה עם משחקים ופעילויות ועוד פעילויות און ליין שהם הציעו בזמן החג- קונצרטים, הרצאות וכו'... החלטנו שברמת החינוך היהודי מתרכזים כרגע בחגים ורואים במעבר לאון ליין ובחגים פוטנציאל לשת"פ עם הספרייה.
- כחלק מהשינוי האסטרטגי, הגדרנו שלשה תחומי עניין: קהילה חדשנית, יצירת שת"פ ומיקרו קהילות ומרכז ידע. במרכז הידע אנו מפתחים חומרים מקומיים לשימוש בקהילה, יש לנו צוות של ה JCC יחד עם פריילנסרים מחוץ לארגון שאחראים על בניית התוכן הזה (כמו האתר של חנוכה ועוד). נשמח לשתף פעולה סביב הצוות הזה ולספק לו הכשרות.
- לייצר תכנים למשפחות זה פחות רלוונטי לנו בברלין, יש ארגונים אחרים כמו JDC או library PJ שמספקים תכנים למשפחות, המחנכים לא מתעסקים עם המשפחה, אבל לדעתי יש גם פוטנציאל בתחום הזה לתכנים שמותאמים לכל המשפחה ולא רק לילדים קטנים, זה אכן חסר במרחב שלנו.
- מעגל החיים - עבור הקהל שלא פוקד את בתי הכנסת יש פוטנציאל סביב אירועי מעגל החיים, נגיד בת מצווה יהיו שיחגגו בקריאה בתורה בבית הכנסת (הדור הישן של הקהילה) אבל היהודיים החילוניים שלא מגיעים לבתי הכנסת יחפשו אולי משהו אחר ופה יש פוטנציאל בשימוש בחומרי הספרייה ללימוד בלתי פורמלי.

ט. רעיונות והזדמנויות

- במהלך איסוף הנתונים העלו בעלי העניין רעיונות לפרויקטים חדשים של שיתוף פעולה עם הספרייה הלאומית, והדיגישו שכדאי להתמקד בדברים שייחודיים לספרייה ולא קיימים במקומות אחרים. בין הרעיונות פרויקט של "סיפור קהילתי" שנקרם עם קהילה ספציפית, הסתייעות בש"ש ("שינשנינים" - שליחים ישראלים צעירים שמגיעים לבתי הספר לתקופה ללמוד עברית ולהדריך בתנועות הנוער), יצירת מסגרת כוללת לחומרים חינוכיים און ליין, שיתופי פעולה עם מוסדות תרבות מקומיים (כגון מוזיאונים), תערוכות ותחרויות בנושאים רלבנטיים, פיתוח חומרים חדשים מותאמי תרבות ומקום, הרחבה לקהלי יעד נוספים (לא רק יהודיים) ועוד. להלן ציטטות מדבריהם:
- הספרייה צריכה לחשוב מה היא יכולה להציע שאף אחד אחר לא מציע, כי יש המון מערכי שיעור באתרים והמון תכנים ברשת, אבל רק לספרייה יש מקורות ראשוניים. ולכן הספרייה צריכה לחשוב איפה המקום הייחודי שלה ואיפה היא מציעה משהו שלאף אחד אחר אין.
- לספרייה הלאומית יש מאגר עצום של ידע שהייתי שמח לראות איך הוא מתחבר לקהילה הספציפית שלי. לדוגמא, אם הייתי יכול ללמד מקור ראשוני של משהו שקרה בגרמניה בעיר שלי, זה היה יכול לייצר לכל הקהילה חיבור אמוציונאלי. אפשר לייצר שת"פ עם המוזיאון המקומי שהמורים בכל מקרה עובדים איתו כשזה מגיע להיסטוריה יהודית. ללמוד על אנשים מהאזור שלהם, כמו מפרשי תורה או גמרא שחיו לפני השואה, היינו שמחים לשת"פ שיבליט את הקהילה הספציפית שלנו. משהו כמו ספר הקהילה שנשמע לא מעניין במיוחד היה במשך שנה שלמה פרויקט שלנו, נסענו לכל המקומות בהם היה כתוב בספר שחיו בהם יהודים באזור וזה הפך לסוג של "מסע שורשים" קהילתי. זה פרויקט שהיה אפשר לשלב עם הממצאים שיש לספרייה על כל קהילה.
- אני מצרה על כך שלא משתמשים כראוי בכלי של השי"שים והסוכנות שנמצאים אצלם. יש לנו שי"שים שמביאים לכיתות חומרים ומלמדים יהדות ועל ישראל והם בעצמם לא מכירים את האתר ומה שיש לו להציע, חבל שאין בהכשרה של השליחים הכשרה של הספרייה לשימוש בחומרי האתר בכיתות. כמובן שזה רלוונטי לכל שאר המדינות ולא רק אליה בהונגריה.
- "הסיפור הקהילתי" - יש לתפוצות ערך בשימור העבר של הקהילות, היא רואה את התפקיד של הקהילות דווקא כלפי הספרייה, הקהילה יכולה להיות מקור ידע לספרייה על הקהילה והספרייה מצידה יכולה לסייע לקהילה לכתוב את העבר שלה. אם יהיו מערכים/פעילויות ספציפיים על הקהילה, תהיה מוטיבציה ללמוד אותם. הקהילה יכול להיות הנושא שסביבו הקהילה מתאחדת ולספרייה יש גם רצון בשימור החומר שקיים בקהילה ועדיין לא מתועד. בית הספר יכול לקחת תפקיד בכתיבת סיפור הקהילה, בהכוונה של הספרייה. יכול לתת מענה למצב של העדר "דבק" קהילתי ויכול להיות שהספרייה יכולה להיכנס לתוך החלל הזה עם החומרים שקיימים לה (ויותאמו לקהילה ספציפית). (עירית)
- יצירת תערוכה של ילדים מכל העולם מאיירים נושאים יהודיים ולייצר תערוכות שכוללות איורים היסטוריים ושל אומנות מודרנית סביב נושא שייבחר.
- ביקרתי בספרייה וקיבלתי סיור מאשת הצוות בספרייה. ביקור הוא מוצלח אבל הייתי רוצה לשים דגש על תערוכות. אם נגיד בבניין החדש תהיה גלריה חינוכית שילדים יוכלו לפגוש מקורות אבל גם ליצור בעצמם,

- ילדים מישראל ומחוץ לישראל. זה יהיה מנוע למורים להגיע לספרייה אבל גם לתלמידים להתעניין בחומרים שלה. למשל, אצלנו בבריטניה יש תחרות של אחד מערוצי הרדיו של כתיבה לילדים, שולחים סיפור עד 500 מילה ואלפי ילדים משתתפים ונחשפים לקריאה וכתיבה. הייתי רוצה לראות אותה דבר עם אומנות יהודית.
- יש פוטנציאל של שותפות סביב הכשרת מורים. כשבונים תוכנית לימודים ב EFi כיום יש מומחים, רובם מישראל וארה"ב, ומגיעים לרוב מרקע של ביי"ס של תל"י. הם לא משתמשים כמעט בחומרי הספרייה וזה חבל מאוד. יש פה פוטנציאל כי אנחנו מתקדמים מאוד במתודיקה ובפדגוגיה אבל פחות במקורות. אנחנו יכולים לשים תמונה ואיתה מערך שיעור, מערך השיעור יהיה נפלא אבל המקור היה יכול להיות טוב יותר. כאן יכולות להיפגש החוזקות של ארגון אירופי הם כארגון ושל הספרייה ומדובר בארגון שמכשיר 18 ביי"ס ברחבי אירופה, כך שמידת ההשפעה רחבה.
 - יש תוכניות בישראל שמכשירות מורים ליהדות מאירופה, כמו מכללת אורנים, וגם לא עושים שימוש לדעתה במקורות הספרייה ולא חושפים את הסטודנטים לאופציה הזו.
 - אם יהיו חומרים שמתאימים לסטודנטים (כמו שיש חומרים לתלמידים ולמורים אז משהו באמצע) אז כמראה באוניברסיטה הייתי משתמשת יותר באתר גם עם הסטודנטים ולא רק עם המורים.
 - אנשי חינוך זקוקים לגוף אמין שיספק הכל מא' ועד ת' כולם מחפשים יותר אפשרויות און ליין, ממדריכים במחנות קיץ דרך מורים ותלמידים. חשוב לתת יותר ויותר כלים להבין מה נכון ומה לא נכון איזה אתר הוא מספיק איכותי ועל מי אפשר לסמוך און ליין. אנחנו רוצים פחות ופחות להקדיש זמן להבין מה עובד ומה לא או איך לעבוד עם חומרים. לכן אני ממליצה לחשוב על משהו שאני יודעת שעושים באוני' חיפה בהקשר של לימודי ישראל. הם בונים קוריקולום של שנה שלמה ומביאים למורים את זה As is. המורים לא צריכים לחשוב מה עובד איפה אלא מקבלים הכול כחבילה. לדעתי הספרייה יכולה להציע משהו דומה לגבי נושאים שיש לה בהם יתרון, נגיד תוכנית לימודים על "מעגל השנה" שתיבנה לשכבת לימוד ספציפית ומורים יוכלו להוריד את הכול יחד כתוכנית לימודים ולא ללקט בעצמם בכל חג מה מלמדים ואיך ומה מתאים לאיזו שכבת גיל.
 - צריכה להיות חשיבה מראש, למשל, אני נערכת עכשיו לישראל ב 75, כי זה תהליך חינוכי ארוך עם מורים ובתי ספר ואי אפשר שיהיו חומרים רלוונטיים רק כמה שבועות לפני המועד. להערכתי לא יהיו השנה פרויקטים גדולים באף בית ספר, בגלל שכולם עסוקים בהשרדות ולכן זו הזדמנות לתכנן לעתיד.
 - אותי יעניין לראות יותר חומרים שמנגישים שיטות חדשות של ציונות. יש המון חומרים של ציונות "ישנה" ולדעתי יש מקום לפתח חומרים שנותנים מענה עכשווי ומשלבים אמנות וספרות ישראלית מודרנית.
 - יש עניין גדול בהיסטוריה יהודית באירופה כרגע. אנשים מעוניינים לבא לאתרים היסטוריים ותרבותיים, יש פסטיבלים ואירועי תרבות יהודיים רבים (לפני הקורונה כמובן...) אז ברמה הציבורית תרבות יהודית מדוברת, אם במולדובה אפילו הוסיפו תרבות יהודית לקוריקולום אז משהו משתנה וצריך לתפוס את המומנטום הזה ולראות איך מפיצים את הבשורה של ההיסטוריה היהודית.
 - דווקא בגלל שנושא ההיסטוריה היהודית מקבל תשומת לב בשנים האחרונות, יש לנו אחריות לראות איך ההיסטוריה היהודית באירופה מסופרת לא רק כהיסטוריה של השואה אלא ככזו המתארת עולם מורכב ועשיר של חיים יהודיים, תרבות, היסטוריה ומוסיקה. זה האתגר הגדול, כי עדיין יש תיירות מאוד מפותחת של שואה לעומת כל השאר.
 - צריך למצוא דרכים להכניס את הילדים באופן דיגיטלי לספרייה, נגיד לעשות משהו כמו "חפש את המטמון" או "חדר בריחה" שאפשר להפעיל בלייב באתר, תוכן שאפשר לפתוח ביחד ולעשות יחד ושיהיה מי שיתן על זה הדרכה. למט"ח וגלים יש חומרים דומים אבל הם לא מותאמים לתפוצות מבחינת הרמה שלהם וכאן יש לספרייה פוטנציאל להיכנס.
 - חשוב להיות שיהיו תכנים מגוונים ואיכותיים על עוד חגים פחות דתיים. אנחנו עובדים עכשיו על אתר וקייט לט"ו בשבט, שיתפנו פעולה עם חנות יודאיקה מקומית ומקווים לייצר מנהגים חדשים מקומיים לחג. האסטרטגיה היא לפנות למשפחות משפיעניות בקהילה כדי שיסחפו אחריהן משפחות אחרות (חינוך בלתי פורמלי).
 - צנטרופה מעוניינים להרחיב את הקשר שלהם עם בתי ספר ציבוריים כלליים ומרגישים שרוב חומרי הספרייה מותאמים לבתי ספר או למורים יהודיים (הטרמינולוגיה או הנחות המוצא של ידע מוקדם). רוצים להרגיש בנוח לשלוח מורים לא יהודים ושתהיה אופציה לקבל יותר רקע אם צריך למי שרוצה. בעבר הגיעו אנשי צוות של הספרייה והיו חלק מההכשרות למורים (בעיקר מורים יהודיים או בבי"ס יהודיים), הם ישמחו לארח אנשי מקצוע מהספרייה, אבל ירצו להתאים את ההדרכות גם לבי"ס ציבוריים. בקיץ הקרוב יש להם סמינר של 30 מורים מגרמניה וישראל והם ישמחו שהספרייה תהיה מעורבת.